

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 11 grudnia 2019 r.

Poz. 6545

UCHWAŁA NR XIV/144/2019 RADY MIEJSKIEJ W POLICACH

z dnia 26 listopada 2019 r.

w sprawie przyjęcia gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police na lata 2020-2023

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 i poz. 2245, z 2019 r. poz. 730 i poz. 1696) oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 6 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506, poz. 1309, poz. 1696 i 1815), po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, Rada Miejska w Policach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się gminny program opieki nad zabytkami Gminy Police na lata 2020-2023, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Polic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady

Grzegorz Ufnia

Załącznik do Uchwały
Nr XIV/144/2019
Rady Miejskiej w Policach
z dnia 26 listopada 2019 roku

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Police na lata 2020-2023

maj 2019
Dokument przygotowano
w oparciu o opracowanie
mgr Elwiry Wolender

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Ustawowe uwarunkowania formalno-prawne w zakresie ochrony dóbr kultury	4
3.1 Ochrona zabytków	4
3.2 Opieka nad zabytkami	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	6
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	6
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa i powiatu	8
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy Police	11
5.1. Dokumenty wykonane na poziomie gminy o charakterze strategicznym	11
5.2. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy	12
7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Police	13
7.1. Zarys historii obszaru gminy	13
7.2. Krajobraz kulturowy	14
7.3. Zabytki nieruchome	15
7.4. Zabytki ruchome	18
7.5. Zabytki archeologiczne	18
7.6. Prawna ochrona zabytków	18
7.7. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	19
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń. (dokonana przez P. Elwirę Wolender)	21
9. Cele, priorytety i działania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police	25
10. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	31
11. Zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	32
12. Źródła finansowania <i>Programu</i>	32
12.1. Środki krajowe	33
12.2. Realizacja i finansowanie przez samorząd lokalny zadań z zakresu ochrony zabytków	34
12.3. Finansowy udział Gminy Police w utrzymaniu zabytkowego zasobu Gminy Police..	35
12.4. Środki zagraniczne	37
13. Literatura	38
14. Załączniki do Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police	38

1. Wprowadzenie

Zasadniczą przesłanką opracowania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police*, zwanego dalej „**Programem**”, jest przekonanie, iż poprawa stanu zachowania zabytków, w tym wyeksponowanie ich walorów, właściwe wykorzystanie na potrzeby społeczne, turystyczne, edukacyjne i gospodarcze, ma istotny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i poprawę jakości życia mieszkańców.

W związku z powyższym, na podstawie z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Burmistrz Polic przygotował niniejszy *Program* na okres 4 lat tj. na lata 2019-2023, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, przedkłada do uchwalenia Radzie Miejskiej w Policach.

Jednakże Program nie ma charakteru aktu prawnego i przygotowanym kształcie ma charakter strategii, stanowiącej element polityki samorządowej realizowanej na kilku płaszczyznach funkcjonowania samorządu.

Uchwalony dokument jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym, z realizacji którego burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie i przedstawia je Radzie Miejskiej.

Do opracowania niniejszego *Programu* wykorzystano wydany przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Warszawa 2008. - „*Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*”,

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Celem opracowania *Programu* jest określenie priorytetów i zgodnych z nimi działań (zarówno organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych oraz promujących i upowszechniających wiedzę o dziedzictwie kulturowym gminy wśród mieszkańców), zmierzających do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w gminie Police. W *Programie* zdefiniowano kilkanaście takich działań, których wdrożenie powinno sprzyjać zahamowaniu procesów degradacji zabytków i doprowadzeniu do poprawy stanu ich zachowania, a także wyeksponowaniu poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy.

Program jako dokument ma służyć planowaniu, inicjowaniu, wspieraniu i koordynowaniu działań na rzecz ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego gminy, a także ich upowszechnianiu i promowaniu w celu poprawy stanu dziedzictwa kulturowego.

Jednakże zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., opieka sprawowana nad zabytkiem, należy do właścicieli i posiadaczy zabytków, zaś organy administracji nie mogą zastąpić właścicieli w opiece nad przedmiotami ich własności.

3. Ustawowe uwarunkowania formalno-prawne w zakresie ochrony dóbr kultury

Podstawowym aktem prawnym gwarantującym ochronę dziedzictwa kulturowego na terenie Polski jest **Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.** Zgodnie z art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji, ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.**

3.1 Ochrona zabytków

Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia programów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach (w szczególności art. 3, 4, 6, 7, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz rozdział 7 ustawy).

Art. 4 w/w ustawy formułuje podstawowe obowiązki organów administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków, mające na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Wyżej wymienione obowiązki organów administracji publicznej, polegające na ochronie zabytków, mają charakter władczy. Ochrona zabytków jest realizowana przez organy administracji publicznej w oparciu o obowiązujące akty prawne oraz przypisane im ustawowo kompetencje (np. wydawanie decyzji administracyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, zapobieganie zagrożeniom, kontrolę stanu ich zachowania, a także uwzględnienie ich ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska).

3.2 Opieka nad zabytkami

Opieka nad zabytkami, zgodnie z art. 5 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami to działania faktyczne, podejmowane przez właściciela lub posiadacza zabytku, polegające w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Przy czym, zgodnie z art. 71. ust. 2. ustawy, w przypadku gdy tytuł prawny do zabytku posiada jednostka samorządu terytorialnego, sprawowanie opieki nad zabytkami, określonej w art. 5 ustawy, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Zgodnie z art. 18 ust. 1 i 2 w/w ustawy, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji m.in.:

- strategii rozwoju województw,
- planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu,
- strategii rozwoju gmin,
- studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo
 - decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego,
 - decyzji o warunkach zabudowy,
 - decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
 - decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub
 - decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawowy obowiązek opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego nakłada na samorząd gminny ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 1515)

W art. 7, ust. 1, pkt 9 tej ustawy określone zostały zadania własne gminy, tj.: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami zostały uwzględnione również w innych aktach prawnych:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji,
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane,
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska,
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Natomiast zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w ustawach:

- z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach,
- z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Strategiczne cele polityki państwa i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji zostały sformułowane przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, wykonanym zgodnie z art. 84 - 86 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017** przyjęty Uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. (do dnia dzisiejszego nie został przyjęty program na lata 2019-2022 - nie jest także dostępny jego projekt)

Krajowy Program kładzie duży nacisk na zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zwrócono w nim uwagę na ważną rolę samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków. Zgodnie z zapisami prawa działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Dodatkowo gminy odpowiadają m.in. za

ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego. Zwrócono uwagę na potrzebę wsparcia merytorycznego działań samorządu terytorialnego zarówno poprzez ogólnodostępny portal informacyjny jak i szkolenia czy opracowania studialno-dokumentacyjne. W tym zakresie istotny jest cel szczegółowy:

2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.

Kierunek działania 4: Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Innym ważnym z punktu widzenia ochrony zabytków na szczeblu gminy jest cel szczegółowy:

3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach tego celu zakłada się m.in. kierunki:

2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.

3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.

4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Niniejszy Program zakłada realizację w/w kierunków w zakresie kompetencji samorządu gminnego.

Wśród innych dokumentów o charakterze strategicznym należy wymienić także:

- **Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 (Warszawa 2004)**
- **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (Warszawa 2005)**

W/w strategia została opracowana dla całego obszaru Polski z określeniem spójnych działań realizowanych w regionach. W ramach opracowania zostały wyodrębnione główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury na lata 2004-2013. Ochrona dziedzictwa kulturowego a w szczególności ochrona i rewaloryzacja zabytków zostały wyodrębnione jako jeden z pięciu obszarów strategicznych.

W dokumencie p.n. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 określono programy operacyjne do realizacji założeń Narodowej Strategii Rozwoju Kultury.

Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano Program Operacyjny *"Dziedzictwo kulturowe"*. Program realizowany jest w ramach dwóch priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Celem programu jest ochrona i upowszechnianie polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków. Celami częściowymi są m.in. zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, rewaloryzacja zabytków, poprawa stanu zachowania zabytków.

Niniejszy Program wpisuje się w powyższe cele strategiczne i programy operacyjne Narodowej Strategii.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie województwa i powiatu

- **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 po aktualizacji** (przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XLII/482/10 z dnia 22 czerwca 2010 r.)

Niniejszy *Program* jest zgodny z wyznaczonymi w SRWZ celami strategicznymi i kierunkowymi. Wśród sześciu zdefiniowanych celów strategicznych SRWZ problematyka ochrony zabytków została wskazana zwłaszcza w dwóch.

Cel strategiczny nr 4: „*Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka zasobami. 4.6. Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych*” zakłada m.in. działania polegające na renowacji, rewaloryzacji i adaptacji obiektów przemysłowych i powojennych oraz ich przystosowanie na cele kulturalne, sportowo-rekreacyjne, edukacyjne, handlowo-usługowe, biurowe i mieszkaniowe.

Również w ramach tego celu strategicznego przewiduje się rewitalizację, odbudowę i renowację staromiejskich układów urbanistycznych.

Cel strategiczny nr 6: „*Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu. 6.5. Rozwijanie dorobku kulturowego jako fundamentu tożsamości regionalnej*”, zakłada jako jedno z działań ochronę zabytków i miejsc pamięci.

Realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 służy:

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020**

Program Regionalny, przyjęty przez Komisję Europejską 12 lutego 2015 r. do wsparcia finansowego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach celu „*Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia*” koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo.

Diagnoza w zakresie kultury i środowiska kulturowego województwa zachodniopomorskiego wskazuje na konieczność renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności wielu cennych zabytków. Ponieważ ruch turystyczny ukierunkowany jest nie tylko na wypoczynek nadwodny ale również na aktywność związaną ze zwiedzaniem miejsc związanych z historią i kulturą regionu, ważną kwestię stanowi również udostępnienie zabytków i ich otoczenia.

Realizacji tych zadań ma służyć oś priorytetowa: IV. Naturalne otoczenie człowieka. Priorytet inwestycyjny 6c: Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Realizacja tego priorytetu ma być oparta na wypełnianiu celów szczegółowych:

1. Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu.

W związku z tym planowane są działania z zakresu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz promocyjnych, które mają na celu zwiększenie atrakcyjności województwa poprzez udostępnienie mieszkańcom województwa oraz turystom obiektów zabytkowych oraz łączących walory zabytkowe z przyrodniczymi (naturalnymi).

Celem jest również zwiększenia udziału w kulturze mieszkańców regionu dlatego planowane jest wsparcie dla kluczowych instytucji kultury w województwie.

Zadania ubiegające się o dofinansowanie w ramach w/w celów szczegółowych mają przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności województwa dla turystów oraz mieszkańców regionu, a poprzez to w znaczącym stopniu wpłyną na tworzenie nowych miejsc pracy.

W powyższym zakresie niniejszy *Program* wpisuje się w założenia Regionalnego Programu.

- **Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku**
(przyjęta uchwałą Nr XXX/346/06 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 19 czerwca 2006 r., aktualizacja – sierpień 2010 r.)

W Strategii Rozwoju Turystyki przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z głównych generatorów rozwoju turystyki. Jednym z celów operacyjnych dokumentu jest: Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w regionie. Wśród najważniejszych działań wymieniane są:

1. Integracja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych regionu.
2. Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych regionu.
3. Integracja środowisk wokół walorów turystycznych regionu.

Zakłada się rozwijanie różnych form turystyki miejskiej z wykorzystaniem atrakcyjnych elementów historii materialnej i niematerialnej regionu, prezentując je poprzez organizowanie warsztatów i pokazów dawnych rzemiosł, odtwarzanie wydarzeń z życia dawnych społeczności a także odkrywanie historii i zabytków miast i miasteczek. Zwraca się uwagę na estetykę przestrzeni miejskich i wiejskich, kreowanie regionalnych produktów oraz aktywizację społeczną w tym zakresie.

Do koniecznych zadań służących realizacji celu wymienia się m.in. renowację obiektów zabytkowych, renowację i turystyczne zagospodarowanie zachowanych elementów zabytkowej zabudowy, terenów i obiektów powojennych, „popegeerowskich” i przemysłowych, renowację zabytkowych parków, restaurację zieleni miejskiej. Powyższe zadania znajdują odzwierciedlenie w niniejszym *Programie*.

- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego** (przyjęty przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą nr XLV/530/10 z dnia 19.10.2010 r.)

Jednym z głównych celów polityki przestrzennej, określonym w dokumencie jest właściwe wykorzystanie przestrzeni i jej zasobów poprzez ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i dziedzictwo kulturowe. Określona na wstępie dokumentu wizja rozwoju przestrzennego województwa do roku 2020 zakłada m.in. rewitalizację najcenniejszych zabytków, zwiększenie liczby dóbr kultury objętych ochroną, utworzenie stref kulturowo-krajobrazowych, na których priorytetem będzie dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

W dokumencie zdefiniowane zostały zagrożenia dla zabytków i zabytkowego krajobrazu oraz stan ochrony środowiska kulturowego a następnie wyznaczono cel strategiczny i cele szczegółowe, w tym cel: 3.3.6. Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Dla realizacji celu strategicznego wyznaczono kierunki:

- 1. Ochrona i wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego - wśród ustaleń znalazły się m.in. zapisy dotyczące uwzględnienia w polityce przestrzennej gminy Police możliwości utworzenia parku kulturowego „Stara Fabryka” (29). W przypadku podjęcia decyzji o utworzeniu parku kulturowego wskazano na konieczność określenia zasad ochrony i kompozycji przestrzenno-architektonicznej i różnorodności na terenie parku.
 - 3. Ochrona i kształtowanie ładu przestrzennego – ustalono konsekwentną realizację zapisów dokumentów planistycznych samorządów terytorialnych w celu kształtowania spójnego wizerunku miejscowości. Zalecono m.in. rewitalizację zdegradowanych obszarów miejskich, w tym powojkowych i przemysłowych, ochronę sylwet miast i wsi oraz regulację w dokumentach planistycznych zasad lokalizacji reklam.
- Niniejszy *Program* wpisuje się w cele i kierunki działań wyznaczone przez w planie zagospodarowania przestrzennego województwa.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017–2020** (przyjęty Uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r.)

Program jest kontynuacją wcześniejszej edycji WPOnZ na lata 2013-2017. Autorzy Programu wykonali rozpoznanie zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa oraz złożonej problematyki opieki i ochrony nad zabytkami. Odpowiednio do tych zapisów zostały sformułowane cele WPONZ WZ, skoncentrowane na stworzeniu warunków do poprawy stanu zachowania zabytków i lepszego ich funkcjonowania w świadomości społecznej i gospodarce. Za najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- utrzymanie zabytków budujących krajobraz regionu,
- funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
- kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Niniejszy *Program* jest spójny z wyznaczonymi w WPOnZ celami i zadaniami.

I Cel perspektywiczny: Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zakłada m.in. poprawę materialnego stanu zasobu dziedzictwa (cel I.3.) w tym wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu właściwej opieki nad zabytkami, natomiast w ramach celu II.2.: Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, zakłada się rozwój tematycznych szlaków turystycznych, zagospodarowanie na cele turystyczne zabytków czy budowę i promocję produktów turystycznych.

Również duży nacisk kładzie się na kształtowanie świadomości regionalnej a szczególnie działania edukacyjne, promujące tradycyjne formy i cechy regionalnej architektury i budownictwa oraz tradycyjne rzemiosło.

- **Strategia Rozwoju Powiatu Polickiego do 2020 roku** (przyjęta uchwałą Nr XXXVIII/265/2010 Rady Powiatu w Policach z dnia 26 marca 2010 r.)

W strategii podkreślono, że dziedzictwo kulturowe jest istotnym czynnikiem rozwoju turystyki i rekreacji na terenie powiatu polickiego. W gminie Police walorami naturalnymi są m.in. duże zalesienie, rezerwat ptactwa wodnego i błotnego „Świdwie”, bezpośredni dostęp do Odry i Zalewu Szczecińskiego. Wśród innych atrakcji turystycznych wymienia się zabytkowe kościoły w: Policach, Jasienicy, Pilchowie, Tatyni, Przęsocinie, Trzebieży i

Niekończycy, ruiny klasztoru Augustianów w Jasienicy, pozostałości po fabryce benzyny syntetycznej w Policach, pałace w Zalesiu oraz w Leśnie Górnym.

Dla wyznaczonego w Strategii celu strategicznego: 6.3 Rozwój turystyki (rekreacji i sportu) określono cel operacyjny: 3) Wykreowanie kilku produktów turystycznych (w tym wspólnych np. z innymi gminami bądź powiatami, w tym zza granicy) i ich promocja. Realizowana w ramach tego celu promocja obiektów i obszarów zabytkowych może stać się atrakcyjnym produktem turystycznym gminy Police.

6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie gminy

5.1. Dokumenty wykonane na poziomie gminy o charakterze strategicznym

- **Strategia Rozwoju dla Gminy Police do roku 2020** (przyjęta uchwałą Nr XLVIII/375/06 Rady Miejskiej w Policach z dnia 26 września 2006 r.)

Wśród priorytetów i celów strategicznych wyznaczonych w Strategii zwraca się uwagę na znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy jako elementu istotnego dla trwałego rozwoju gospodarczego i poprawy jakości życia mieszkańców. Założenia *Programu* wpisują się w wizję rozwoju gminy, w szczególności w zakresie celu 2: Budowa społeczeństwa zakorzenionego w polskiej kulturze a jednocześnie otwartego na świat.

W ramach realizacji celu planowane są m. in. działania:

„4.Rewitalizacja obiektów o znaczeniu kulturalnym, historycznym. Rewaloryzacja zabytków architektury

5.Budowanie poczucie tożsamości lokalnej i regionalnej oraz poszanowanie kultury i dziedzictwa kulturowego” (...)

„8.Rewaloryzacja zabytkowych zespołów parkowych, cmentarzy i miejsc pamięci.

9.Rewitalizacja obiektów przemysłowych na cele kulturowe i turystyczne.”

Ponadto w ramach celu 4: Rozwój turystyki, sportu i rekreacji, istotnym działaniem wydaje się:

„6.Zwiększenie różnorodności usług turystycznych bazujących na walorach przyrodniczych, ofercie sportowej kulturalnej oraz dziedzictwie historycznym.”

- **Lokalny Program Rewitalizacji Polic do roku 2025** (przyjęty uchwałą Nr XXXIV/324/2017 Rady Miejskiej w Policach z dnia 26 września 2017 r.)

Wśród problemów miasta Police zidentyfikowano w sferze ekologiczno-przestrzennej zły stan techniczny zabytków oraz obiektów i przestrzeni dziedzictwa kulturowego a także brak silnie wykształconego centrum miasta.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że obszarem najbardziej kryzysowym jest Stare Miasto - ścisłe, zabytkowe centrum, którego układ urbanistyczny posiada walory historyczne. W dalszej kolejności wytypowano obszary kryzysowe: Mścięcino i Police – Jasienica. Te obszary zostały objęte programem rewitalizacji. W obszarze rewitalizacji znalazł się również Park Staromiejski. Stare Miasto zostało ponadto wskazane jako obszar do opracowania Projektu Zintegrowanego.

W celu m.in. poprawy ładu przestrzennego i estetyki obszaru, odtworzenia wartości historycznych przestrzeni publicznych i zabudowy oraz wzrostu atrakcyjności turystycznej miasta, zaplanowano działania rewitalizacyjne:

- „1. Zagospodarowanie terenów zielonych, poprawa jakości terenu, w szczególności przestrzeni niezabudowanych.
2. Zagospodarowanie istniejących, niewykorzystywanych, obiektów.
3. Rewitalizacja zabytkowej zabudowy.
4. Poprawa estetyki wyglądu miasta, w szczególności przez realizację działań w zakresie termomodernizacji i estetyzacji budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej.”

Wskazano planowane przedsięwzięcia przestrzenne zmierzające do osiągnięcia celów i opracowano dla nich uproszczone karty:

- „1. Rewitalizacja „serca” Starego Miasta przez zagospodarowanie zielonej przestrzeni miejskiej wraz z przebudową fontanny – zadanie już zrealizowane.
2. Przebudowa Parku Staromiejskiego w Policach – zadanie zrealizowane.
3. Przebudowa miejskiej przystani żeglarskiej – zadanie zrealizowane.
4. Adaptacja powojkowego bunkra przy ulicy Kołłątaja na cele kulturalne.
5. Renowacja zabytkowej zabudowy wpisanej do ewidencji zabytków.” (...)
- „7. Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej – w części zadanie zrealizowane.”

Dla Obszaru 2 – Police – Jasienica, posiadającego duże walory historyczne i zabytkowe wyznaczono następujące działania:

- „1. Poprawa estetyki przestrzeni publicznej.
2. Poprawa atrakcyjności turystycznej miasta.
3. Ograniczenie miejsc koncentracji środowisk patologicznych.”

Dla pozostałych obszarów rewitalizacji, tj. obszar 3 - Bankowa-Grzybowa i obszar 4 – Mścięcino, wyznaczono głównie działania związane z przebudową, budową i modernizacją infrastruktury technicznej.

W powyższym zakresie niniejszy *Program* wpisuje się w planowane działania Programu rewitalizacji.

Program rewitalizacji jest jednym z niezbędnych dokumentów do aplikowania przez gminę o środki finansowe z funduszy europejskich, w tym Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

5.2. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Police (przyjęte uchwałą Nr VI/47/2015 Rady Miejskiej w Policach z dnia 31 marca 2015 r.) , w którym określono politykę przestrzenną na obszarze gminy Police oraz lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego w tym m.in. zasady ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Dla terenów objętych miejscowymi planami (aktualnie 98% pow. lądowej gminy) zostały określone szczegółowe zapisy dotyczące m.in. zasad kształtowania przestrzeni z uwzględnieniem ochrony poszczególnych obiektów i terenów uznanych za szczególnie wartościowe w przestrzeni, ze względów krajobrazowych, przyrodniczych i zabytkowych.

7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Police

7.1. Zarys historii obszaru gminy

MIASTO.

Najstarsze ślady osadnictwa w rejonie Polic, w postaci krzemiennych okazów broni i narzędzi odnalezione zostały w rejonie Jeziora Świdwie i datowane są na okres około 8000 lat p.n.e. Następne udokumentowane ślady ludzkiej działalności na Ziemi Polickiej dotyczą okresu pomiędzy latami 2300-2100 p.n.e. oraz znalezisk reprezentujących najstarszą fazę kultury ceramiki sznurowej. Znaleziska te pochodzą z terenu wzniesienia w Mścięcinie, gdzie odkryto również pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu, który swój największy rozkwit przeżywał w IX-XI w. n.e.

Gród zlokalizowany pomiędzy dzisiejszymi ulicami: Asfaltową i Dębową, miał znaczny wpływ na powstanie Polic, początkowo jako niewielkiej wsi, z czasem powiększającej się do skali małego miasta. Proces przesiedlania się ludności grodu mścięcińskiego w rejon rynku staromiejskiego późniejszych Polic rozpoczął się już w XII w. Wzmianki w źródłach, potwierdzają istnienie Polic jako wsi w latach 1243-1259. W 1260 r. książę pomorski Barnim I nadał wsi Police prawa miejskie na prawie magdeburskim. Z 1269 r. pochodzą wzmianki o polickim kościele farnym p.w. NMP. Przejście Polic pod zwierzchnictwo Szczecina już w 1321 r., zahamowało na długie wieki ich rozwój jako niezależnego ośrodka miejskiego.

Kolejnym istotnym wydarzeniem w historii Polic było osiedlenie się w Jasienicy w drugiej poł. XIII w. zakonu augustianów. Przez niemal trzy wieki istnienia klasztor jasienicki miał zapewne znaczny wpływ na rozwój Polic i okolicznych wsi. W okresie XIV-XV w. Police były niewielką osadą miejską liczącą ok. 500 mieszkańców, pozbawioną niestety prawa budowy miejskich murów obronnych oraz dużego portu rzeczno-jeziornego. Pomimo ograniczeń narzuconych przez szczecinian, miasto rozwijało się, o czym świadczy sporządzenie w 1510 r. „Księgi ławniczej”, określającej obowiązki i prawa mieszczan polickich.

Częste pożary zabudowy miast w okresie średniowiecza, nie ominęły też Polic, także w okresie nowożytnym – odnotowano je w latach 1510, 1540, 1596, 1603, 1650 i 1735. W latach 1618-1648, w czasie działań wojny trzydziestoletniej miasto było wielokrotnie płądrowane. Police były również grabione i dewastowane przez wojska stron walczących w konflikcie brandenbursko-szwedzkim w latach 1676-1677 oraz w wojnie północnej w latach 1700-1720.

Uzależnienie Polic od Szczecina trwało aż do roku 1808, kiedy to Police stały się ponownie niezależnym ośrodkiem miejskim. Dzięki temu w XIX w. nastąpiło znaczne ożywienie rzemiosła i rozwój miasta. W 1821 r. Police uzyskały regularne połączenie żeglugowe ze Szczecinem i Świnoujściem. W 1854 r. uruchomiono regularne połączenie omnibusowe ze Szczecinem, a w 1898 r. połączenie kolejowe. W ciągu XIX w. liczba ludności Polic sukcesywnie wzrastała: z 1424 osób w 1812 r., poprzez 2465 osób w 1857, aż do 4415 osób w 1900 r.

Efektom rozwoju miasta były nowe budowle użytku publicznego: szpital, duży gmach szkoły podstawowej, ewangelickie seminarium nauczycielskie, nowy kościół farny. W 1906 r. oddano do użytku nowy ratusz miejski; modernizowano oraz budowano nowoczesną infrastrukturę miejską.

Dalszy rozwój Polic w I połowie XX w. spowodował zmianę charakteru miasta i jego okolic z rolniczego na przemysłowo-rolniczy. Tendencja ta została umocniona przez podjęcie w 1938

r. decyzji o budowie w Policach wielkiej fabryki benzyny syntetycznej. Zakład przemysłowy zajmujący ok. 1500 ha powierzchni odmienił całkowicie oblicze miasta. 15 października 1939 r. Police wraz z gminami wiejskimi: Mścięcinem, Siedlicami, Przęsocinem i częścią Pilchowa, ponownie stały się zależne od Szczecina, w związku z włączeniem ich w granice „Wielkiego Szczecina”.

W czasie II wojny światowej na terenie Polic istniały niemieckie obozy przeznaczone do przetrzymywania ludzi. Cztery obozy pracy, dwa obozy karne, oraz filie obozów koncentracyjnych - Stutthof oraz Ravensbrück. Lokalizacja obozów w Policach była związana z funkcjonowaniem potężnego zakładu chemicznego, w którym przede wszystkim wytwarzano syntetyczną benzynę na potrzeby armii niemieckiej. Budowę tej fabryki rozpoczęto w 1937 r. Więźniowie byli w niej wykorzystywani zarówno do rozbudowy jak i procesu produkcji. Jednorazowo pracowało tu około 30 tysięcy więźniów z kilku krajów Europy. Szacuje się, że zginęło w nich około 13 tysięcy osób.

W latach 1944-1945 w związku z licznymi alianckimi bombardowaniami fabryki benzyny syntetycznej – obiektu o wyjątkowym znaczeniu strategicznym, Police zostały w dużym stopniu zniszczone.

Po zakończeniu II wojny światowej miasto zostało przekazane polskiej administracji cywilnej i 4 października 1946 r. rozpoczęto odbudowę ze zniszczeń wojennych. W 1955 r. miasto liczyło już ok. 5000 mieszkańców, wśród których znajdowała się stosunkowo liczna grupa uchodźców z Grecji i Macedonii. W latach 60-tych XX w. rozpoczęto budowę Zakładów Chemicznych, które nadal są jednym z największych zakładów przemysłowych na terenie województwa zachodniopomorskiego i odgrywają ogromną rolę w życiu Polic. W granice miasta włączone zostały wsie Jasienica i Mścięcino. Obecnie na terenie Polic zamieszkuje ponad 35 000 osób. Na terenie gminy oprócz miasta Police znajduje się 12 sołectw.

WIEŚ.

Pierwotne osady wiejskie powstały w XIII-XIV w., głównie w południowej części Puszczy Wkrzańskiej oraz wzdłuż dolnego biegu Odry. Wśród nich wymienić należy: Jasienicę, Mścięcino, Pilchowo, Przęsocin, Tanowo, Tatynię, Trzebież, Trzeszczyn.

W drugiej połowie XVIII, w związku z planowym procesem kolonizacji za czasów panowania Fryderyka II, na terenie obecnej gminy Police założono kilkanaście osad, wykorzystując tereny łąkowe: Dębostrów, Niekłończycza, Uniemyśl, oraz leśne: Bartoszewo, Drogoradz, Karpin, Kołpin, Stare Leśno, Siedlice. W drugiej połowie XIX w. powstało kilka leśniczówek, głównie o jednodworczej formie – np. Dobieszczyn, Podbrzezie, Poddymyń oraz założeń folwarcznych – Leśno Górne, Węgornik, Zalesie. Najmłodszą wsią było Wieńkowo założone na początku XX w.. W związku z przekształceniami Polic i Szczecina po II wojnie światowej, wsie w południowej części gminy przybrały charakter dzielnic podmiejskich – jak Pilchowo, Tanowo, Przęsocin, natomiast część wsi wokół miasta Police zostały włączone do miasta - jak Mścięcino, Jasienica, Kołpin.

7.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Police położona jest w północno-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, w strefie przygranicznej i sąsiaduje z następującymi gminami: od północy z Nowym Warpnem, od zachodu z Dobrą, od południa ze Szczecinem, a od wschodu - po przeciwległej stronie Odry - ze Stepnicą i Goleniowem.

Gmina Police usytuowana jest na obszarze Puszczy Wkrzańskiej po zachodniej stronie Zalewu Szczecińskiego (Roztoka Odrzańska) i Domiąży (Dolnej Odry). Gmina zajmuje teren o charakterze równinnym, z przeważającym torfiastym i piaskowym podłożem, na którym rosną lasy sosnowe i mieszane, z pasem łąk w części wschodniej. Część południowa gminy obejmuje płaskowyż Wzgórz Warszawskich. Wzdłuż gminy, na osi SW-NE, przepływa niewielka rzeczka Gunica oraz strumyk Karpinka. Na obszarze gminy, w części północnej i zachodniej, usytuowane są dwa, stosunkowo duże jeziora - Świdwie i Karpino.

Powierzchnia gminy to ok. 251,42 km², z czego 5.520 ha stanowią użytki rolne, zaś 12.490 ha użytki leśne, obejmujące w większości zwarte kompleksy leśne Puszczy Wkrzańskiej. Najcenniejszym ze względów przyrodniczych obszarem puszczy na terenie gminy jest Rezerwat Świdwie chroniący tutejsze ptaki: żurawie, wilgi, błotniaki – stawowe i łąkowe, strumieniówki, derkacze, kilka rodzajów gęsi i wiele innych. Rezerwat obejmuje jezioro Świdwie i przyległe do niego bagna.

Ważniejsze połączenia drogowe to: nr 114 (Nowe Warpno - Trzebież - Police - Tanowo), nr 41416 (Szczecin-Przęsocin-Police), drogi wojewódzkie nr 115 (Szczecin-Tanowo-Dobieszczyń-Granica Państwa). Istnieje też bezpośrednie połączenie kolejowe (obecnie bez przewozów osobowych) relacji Szczecin-Police-Trzebież.

Wschodnia część gminy zdominowana jest przez urbanistyczno-przemysłowy zespół miasta Police, z czytelnym obecnie w bardzo niewielkim stopniu historycznym układem przestrzennym. Część zachodnią zajmują kompleksy leśne Puszczy Wkrzańskiej. W południowej części gminy zlokalizowane są miejscowości pozostające pod znacznym wpływem oddziaływania miasta Szczecin, zaś w części północnej gminy położone są miejscowości o najlepiej zachowanych historycznych układach przestrzennych – Niekłończyca i Trzebież.

7.3. Zabytki nieruchome

- **Układy rozplanowania przestrzennego**

Miasto.

W niewielkim stopniu czytelny jest ogólny zarys układu przestrzennego średniowiecznych Polic, zwłaszcza w układzie ulic w rejonie wokół dawnego rynku starego miasta - obecnie Pl. Bolesława Chrobrego, pomiędzy ulicami: Grunwaldzką, Niedziałkowskiego, Rogową, Wojska Polskiego. Układ ten jest znacznie zniekształcony, z incydentalnie zachowanymi miejscami zwartej zabudowy pierzejowej.

W rejonie ulic: Grzybowej, Robotniczej, Odrzańskiej zachowany zespół zabudowy wielorodzinnej z lat 30-tych XX w. z ciekawym, historycznym układem przestrzennym.

Wieś.

Większość wsi na terenie gminy Police ma zatarte lub przekształcone średniowieczne układy przestrzenne. Obecnie są to miejscowości o kształcie ulicówki, ulicowo-placowe, widlicowe lub wielodrożnice. Większość miejscowości założonych w II połowie XVIII w. zachowało pierwotne, ulicowe rozplanowanie przestrzenne, a więc formę typową dla tzw. kolonizacji fryderycjańskiej. Najlepiej zachowanymi historycznymi ruralistycznymi układami przestrzennymi odznaczają się następujące miejscowości: Drogoradz, Niekłończyca, Pilchowo, Przęsocin, Siedlice, Tatynia, Trzebież, Uniemyśl.

- **Cmentarze**

Na terenie Gminy Police zidentyfikowano 33 cmentarze, zarówno istniejące - czynne jak i nieistniejące (głównie poewangelickie) a także zupełnie zlikwidowane. 31 z nich ujętych zostało objętych ochroną i ujętych w ewidencji konserwatorskiej.

- wszystkie cmentarze można odnaleźć w portalu pod adresem:

<https://sip2.police.pl/imap/?gmap=3>

Ciekawym miejscem związanym z lokalnymi historycznymi cmentarzami jest lapidarium polickie. Utworzone dzięki staraniom lokalnej społeczności i wsparciu władz samorządowych na terenie Parku Staromiejskiego, stanowiącego część tzw. „starego cmentarza” przy ul. Mazurskiej w Policach, zawiera ponad 125 elementów sztuki sepulkralnej, zebranych z blisko 20 cmentarzy z terenu gminy.

Z tematem martyrologii jeńców różnych narodów w czasach II wojny światowej związane są miejsca pamięci: pomnik w Mścięcinie, pomnik w Trzeszczynie.

- **Zabudowa**

Miasto.

Najstarszym i najcenniejszym elementem zabudowy historycznej Starego Miasta jest gotycka kaplica z XV w., stanowiąca pozostałość dawnego kościoła farnego, zlokalizowana przy obecnym Pl. Bolesława Chrobrego. Jedyną monumentalną budowlą historyczną Polic jest neogotycki kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny z 1894r. Na terenie całego miasta wśród zachowanych budynków historycznych dominuje zabudowa murowana z przełomu XIX i XX w. Na terenie dawnego Starego Miasta, zachowane są przykłady pierzejowej, dwukondygnacyjnej zabudowy kamienicowej z przełomu XIX i XX w., z usługami w parterach, o historyzujących formach architektury, głównie przy ulicach: Grunwaldzkiej, Kościuszki, Wojska Polskiego. Na przedmieściach pojawiają się także wille, również w większych zespołach jak w rejonie ulicy Nadbrzeżnej. W pozostałych rejonach przedmieść, gdzieśkolwiek zachowała się jednokondygnacyjna ceglana zabudowa w typie mieszkalnej zabudowy zagrodowej, z przykładami interesującego detalu architektonicznego wykonanego w tynku. W rejonie ulic: Grzybowej, Robotniczej, Odrzańskiej zachował się zespół zabudowy wielorodzinnej z lat 30-tych XX w. o uproszczonych, modernistycznych formach architektury. Interesujące przykłady budynków modernistycznych to budynek Pogotowia Ratunkowego przy ul. Grunwaldzkiej 18 czy budynek Szkoły Podstawowej nr 8 przy ul. Tanowskiej 14.

Zabudowa przemysłowa dawnej fabryki benzyny syntetycznej zachowała się formie wielu obiektów produkcyjnych oraz służących zapewnieniu bezpieczeństwa produkcji, w większości przypadków w złym lub katastrofalnym stanie technicznym. Jednym z niewielu obiektów zachowanych w dobrym stanie jest dawny budynek administracyjny, obecnie budynek ww. Szkoły.

Wieś.

W krajobrazie wsi gminy Police można wyodrębnić następujące elementy zabudowy o wartościach kulturowych:

Kościół:

- gotycki kościół w Jasienicy z XIII, XIV w. w klasztorным zespole poaugustiańskim, obecnie kościół parafialny p.w. św. św. Ap. Piotra i Pawła'

- kościół parafialny w Trzebieży z 1745 r.,
- kościoły wzniesione w drewnianej konstrukcji szkieletowej (ryglowe) w
 - Niekłończycy z XVIII w. i
 - w Tatyni z XVII w.;

Zespoły pałacowo-parkowe:

- pałac i park w Leśnie Górnym,
- dwór w Karpinie,
- pałac w Zalesiu;

Zabudowa pofolwarczna:

- pozostałości folwarku w Leśnie Górnym,
- rządówka w Sierakowie,
- pozostałości zabudowy folwarcznej w Zalesiu;

Budynki użyteczności publicznej:

- obecne i były szkoły w:
 - Drogoradzu,
 - Pilchowie (ul. Szczecińska 1a),
 - Policach – Jasienicy (ul. Owocowa 5),
 - Tanowie (ul. Szczecińska 31),
 - Tatyni, (nr 18)
 - Trzebieży (Ośrodek Wychowawczy ul. WOP 10),
- przedszkola w:
 - Tanowie (ul. Szczecińska 70),
 - Trzebieży (ul. WOP 9),
- zabudowania stacji kolejowych w:
 - Policach – Jasienicy (stacja Jasienica-Duchowo),
 - Trzebieży (budynek dworca, wieża wodna, lokomotywnia),
 - Uniemyślu,
- remizy w:
 - Przęsocinie,
 - Trzebieży;

Leśniczówki w:

- Podbrzeziu (z zabudową gospodarczą),
- Trzebieży-Mazańczycach,
- Trzebieży-Pienicach,
- Wieńkowie-Turznicy;

Zabudowa mieszkalna i gospodarcza – obecnie dominuje zabudowa murowana, datowana na 4 ćw. XIX w. – I.20-30-te XX w. – największe zespoły zabudowy tego typu zachowane w:

- Niekłończycy,
- Policach-Jasienicy,
- Przęsocinie,
- Trzebieży;

Najcenniejsze, nieliczne obiekty wzniesione w konstrukcji drewnianej szkieletowej, powstały głównie w 2 poł. XIX w., sporadycznie na przełomie XIX/XX w. (brak starszych relikwów) – przykłady zachowane w Drogoradzu (nr 1), Tanowie (ul. Szczecińska 35, 67).

7.4. Zabytki ruchome

Najcenniejsze zabytkowe obiekty ruchome, zachowane na terenie Gminy, stanowią część wyposażenia nieistniejącego historycznego kościoła w Tanowie - należą do nich:

- kosz ambony z poł. XVIII w.,
- rzeźby z ołtarza z poł. XVIII w.,
- anioł chrzcielny z I poł. XVIII w..

Interesującym obiektem jest krucyfiks z XVIII w. zachowany w Policach – Jasienicy.

Ponadto w kościołach na terenie gminy zachowały się dzwony:

- z XIX w. – Police - Jasienica,
- Niekłóńczyca (wytw. Voss z 1839 r.),
- Pilchowo – dzwonnica (wytw. Voss z 1872 r.),
- Tanowo (wytw. Schwenn z 1817 r.),
- Tatynia (wytw. Schwenn z 1818 r.),
- Przęsocin (wytw. Schwenn z 1832 r.),
- Police - kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (wytw. Mangolt z 1689 r. oraz wytw. Voss z 1894 r.)

7.5. Zabytki archeologiczne

W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie gminy Police rozpoznano w ramach badań terenowych ok. 130 stanowisk archeologicznych (osady, obozowiska, punkty i ślady osadnicze z okresu od epoki kamienia (paleolitu) do średniowiecza). Zarejestrowano jeden zabytek archeologiczny o własnej formie terenowej (grodziska) - Mścięcino, stan. 1 (AZP: 28-06/5) - osada z epoki kamienia (neolitu, kultury ceramiki sznurowej), grodzisko z wczesnego średniowiecza wpisane do rejestru zabytków pod nr 559 decyzją nr Kl.I. 6801/1/67 z dnia 9 marca 1967 r., osada ze średniowiecza. Na uwagę zasługują również stanowiska z epoki mezolitu rozpoznane w rejonie Tanowa.

7.6. Prawna ochrona zabytków

Zgodnie z obecnym stanem prawnym ochroną prawną zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązujące formy ochrony zabytków określa jako:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- **Obiekty wpisane do rejestru zabytków**, który zgodnie z właściwością miejscową, prowadzony jest przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zawarte są w szczegółowym wykazie w **załączniku nr 1**.
Wśród 20 nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków znajdują się 2 cmentarze, park, a także otoczenie kościoła. Pozostałe to obiekty sakralne oraz budynki mieszkalne.

Na terenie Gminy Police znajduje się 15 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Większość z obiektów stanowi wyposażenie kościołów bądź znajduje się na terenie przykościelnym.

Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych znajduje się w **załączniku nr 2**.

Na terenie gminy znajduje się jeden zabytek archeologiczny wpisany do rejestru zabytków - **załącznik nr 3**.

- Na terenie gminy nie ma obecnie zabytków uznanych za **pomnik historii**. W obecnym stanie prawnym ta forma ochrony poza charakterem prestiżowym, związana jest z większą możliwością pozyskania środków finansowych z budżetu państwa na działania prowadzące do rewaloryzacji zabytku. Uznanie zabytku nieruchomego za pomnik historii odbywa się na mocy rozporządzenia Prezydenta RP.
- Na terenie gminy nie został do tej pory utworzony **park kulturowy**, choć w aktualnym planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego proponuje się utworzenie parku kulturowego „Stara Fabryka”. Jednakże gmina na obecnym etapie nie decyduje się na utworzenie tej formy ochrony. Podjęto jednak działania zmierzające do przeanalizowania możliwości sukcesywnego zagospodarowania tego terenu w celu wyeksponowania jego walorów historycznych i udostępnienia turystycznego, przygotowując odpowiednie opracowanie dla tego terenu.
- Z uwagi na znaczne pokrycie terenu gminy **miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** (98% powierzchni) wszystkie obiekty zidentyfikowane jako zabytki zostały objęte ustaleniami miejscowych planów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

7.7. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury zobowiązywała gminy do prowadzenia ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do rejestru zabytków (art. 13 ust 2).

Taki kompleksowy rejestr został opracowany dla gminy Police w ramach „*Zabranych warunków konserwatorskich dla gminy Police*” – maj 1997 r. w związku z opracowywaniem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Police.

W opracowaniu tym oprócz 16 obiektów wpisanych do rejestru zabytków zewidencjonowano 401 takich obiektów na terenie gminy Police.

Pod rządami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w/w ewidencja dóbr kultury została przekształcona w gminną ewidencję zabytków, dla której w 2008 roku wykonano karty adresowe.

W 2010 r. dokonano znaczącej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, w rezultacie czego w porozumieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków usunięto z ewidencji nieistniejące bądź zdewaloryzowane obiekty.

Kolejnej znaczącej aktualizacji dokonano w roku 2018, która była podyktowana, podobnie jak poprzednia, dewaloryzacją niektórych obiektów nią objętych. W jej wyniku usunięto kolejną znaczną liczbę obiektów z ewidencji.

Statystykę zmian zawiera poniższa tabela. Wyodrębniono w niej następujące pozycje:

- **EwDKult** - ewidencja dóbr kultury (obiektów o tzw. „oczywistym charakterze zabytkowym” – która była wymagana przepisami ustawy o ochronie dóbr kultury do 2003);
- **RejZab** – rejestr zabytków;
- **EwWoj** – wojewódzka ewidencja zabytków;
- **Cment** – cmentarze objęte ochroną konserwatorską;
- **GEZ** – gminna ewidencja zabytków.

	1997r.				2010 r.				2018 r.			
	EwDKult	RejZab	EwWoj	Cment	GEZ	RejZab	EwWoj	Cment	GEZ	RejZab	EwWoj	Cment
Dębostrów	8				7		1	1	5		1	1
Drogoradz	23			1	11		7	1	8		2	1
Karpin	2						2				1	
Leśno Górne	2	2		1		2	3	2	1	3		1
Mazańczyce	1						1		1			
Niekończycza	27	1			13	1	5	2	12	1	4	2
Nowa Jasienica	3				3				2			
Pilchowo	11	2		1	5	2	1	1	3	1		
Police	80	4		4	76	4	13	8	61	6	9	9
Przęsocin	26	1		1	18	1	3	1	18	1	2	1
Siedlice	10			1	7		1	1	3		1	1
Sierakowo	1				1						2	
Stare Leśno	1			1	1		1	1	1		1	1
Tanowo	38	1		1	27	1	9	3	16	1	7	3
Tatynia	19	1		2	11	1	8	3	5	2	6	3
Trzebież	110	3		2	79	4	10	3	57	6	6	4
Trzeszczyn	1			1			2	2	4		2	2
Uniemyśl	20			2	9		11	2	4		5	2
Witorza		1				1	1			1	1	
Węgorz							1				1	
Zalesie							1				5	
poz. lokaliz.									6			
SUMA	383	16	0	18	268	17	81	32	208	20	58	31
	417				366				286			

Powyższe zestawienie odzwierciedla niepokojącą tendencję szybko następującej dewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy. Jej główną przyczyną są dokonywane bez uwzględnienia procedur administracyjno-budowlanych, przebudowy i modernizacje budynków lub nie prowadzenie prac konserwacyjno-remontowych tych budynków w ogóle, albo w bardzo ograniczonym zakresie.

8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń. (dokonana przez P. Elwirę Wolender)

Mocne strony	Słabe strony
• Zachowane historyczne cechy kilku układów ruralistycznych wraz z zespołami zabudowy mieszkalnej, gospodarczej oraz obiektami sakralnymi i użyteczności publicznej, mogą sprzyjać działaniom, mającym na celu zachowanie charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego gminy • Utrzymanie w poprawnym stanie obiektów sakralnych i budynków użyteczności publicznej • Zachowane obiekty o największej wartości kulturowej – kościoły, budynki użyteczności publicznej oraz niektóre budynki mieszkalne i gospodarskie, stanowią w dalszym ciągu o atrakcyjności ośrodków wiejskich • Niewielka liczba obiektów o nieustalonym stanie własnościowym na terenach układów ruralistycznych wskazanych do ochrony • Stosunkowo niewielka ilość nieruchomości zagospodarowanych nieprawidłowo po II wojnie światowej na terenie wartościowych kulturowo ośrodków wiejskich – możliwość zachowania i rewaloryzacji układów np. Przęsocin, Niekłóńczyca, Trzebież • Pozytywne rezultaty działań gminy na rzecz zachowania relikwów cmentarzy ewangelickich • Stosunkowo dobre rozpoznanie zasobów zabytkowych i ich problemów • Atrakcyjne dla wykorzystania potencjału turystycznego położenie wartościowych kulturowo ośrodków wiejskich, powiązane z wartościami przyrodniczo-krajobrazowymi; gmina atrakcyjna turystycznie co sprzyja wykorzystaniu zasobów na cele turystyki kulturowej • Jakość środowiska naturalnego nie wpływa niekorzystnie na stan zabytków • Obowiązujące niemal na całym obszarze gminy plany zagospodarowania przestrzennego, obejmujące ochroną obiekty i tereny wartościowe kulturowo oraz określające warunki tej ochrony • Przyjęcie w Strategii Rozwoju dla Gminy Police działań takich jak: rewitalizacja obiektów o znaczeniu kulturalnym, historycznym, rewaloryzacja zabytków architektury, zabytkowych zespołów parkowych, cmentarzy i miejsc pamięci oraz rewitalizacja obiektów przemysłowych na cele kulturalne i turystyczne • Przyjęcie w Strategii Rozwoju dla Gminy Police działań zwiększających różnorodność usług turystycznych bazujących na walorach przyrodniczych, ofercie sportowej i kulturalnej oraz dziedzictwie historycznym, mających na celu wykorzystanie zasobów zabytkowych dla turystyki kulturowej	• Brak powiązania mieszkańców z tradycjami małej ojczyzny nie wyzwala ambicji opieki; słabe zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i tożsamości kulturowej obszarów chronionych oraz w odniesieniu do obiektów mieszkalnych i gospodarczych • Zły stan techniczny wielu obiektów mieszkalnych i gospodarczych, • Brak poczucia odpowiedzialności i kompetencji do ochrony na poziomie lokalnym; niedocenianie przez społeczności lokalne znaczenia ochrony zabytków ruralistycznych dla rozwoju lokalnego • Brak integracji środowisk działających w obszarze dziedzictwa (projektanckich, konserwatorskich) • Nieduże zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami. Słaba popularyzacja wiedzy o wartości chronionych ośrodków wiejskich oraz idei ochrony zabytków • Za słabe poparcie dla odpowiednich organizacji pozarządowych – zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego • Brak środków na badania (archeologiczne, architektoniczne, archiwalne), które muszą stanowić podstawę do właściwego zagospodarowania wartościowych układów ruralistycznych oraz do właściwego postępowania w użytkowaniu i zagospodarowaniu obiektów zabytkowych • Rozczłonkowanie własnościowe – wielu właścicieli prywatnych, prowadzi do rozmycia odpowiedzialności za stan zachowania obiektów • Zła sytuacja finansowa właścicieli wielu obiektów mieszkalnych i gospodarczych

Szanse	Zagrożenia
• Wprowadzanie nowoczesnych metod badawczych i naukowych w dziedzinie planowania przestrzennego na terenach zabytkowych oraz w dziedzinie rewitalizacji i konserwacji obiektów zabytkowych • Postęp w zakresie wsparcia finansowego z różnych źródeł: międzynarodowych, państwowych, regionalnych, gminnych • Rozwój i wzrost skuteczności działania edukacji w kierunku poszanowania zabytków, ich prawidłowej ochrony i atrakcyjnych przekształceń • Edukacja w dziedzinie zarządzania i gospodarowania dziedzictwem kulturowym • Włączenie wartości dziedzictwa kulturowego ośrodków zabytkowych w obieg gospodarczy • Wzrost świadomości zabytkowego ośrodka ruralistycznego oraz obiektów budownictwa wiejskiego jako produktu turystycznego • Wzrost świadomości zabytkowego dziedzictwa przemysłowego jako produktu turystycznego • Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o zrównoważone zagospodarowanie obiektów zabytkowych • Stymulujący wpływ dobrych wzorców zagospodarowania zabytków – wpływa korzystnie na podejmowanie podobnych inwestycji przez kolejnych właścicieli / użytkowników • Korzystanie z doświadczeń międzynarodowych i rozszerzenie współpracy międzyregionalnej • Rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych • Udział mieszkańców w publicznych dyskusjach nad planami zagospodarowania w zakresie rewitalizacji zespołów ruralistycznych oraz terenów i obiektów przemysłowych • Poprawa dostępności komunikacyjnej zabytkowych ośrodków ruralistycznych pozostających poza głównym strumieniem ruchu turystycznego • Wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej	• Degradacja zabytkowego krajobrazu wiejskiego przez nową zabudowę, degradacja obiektów zabytkowych poprzez przypadkowe działania inwestycyjne, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne tj. dobro zabytku • Tendencje do zagospodarowania zabytkowych zespołów ruralistycznych bez nawiązania do historycznego stanu – zatarcie wyjątkowego charakteru historycznych ośrodków, upodobnienie ich do współcześnie ukształtowanych przedmieść miast, a co za tym idzie spadek atrakcyjności i możliwości promocji danej lokalizacji z uwagi na posiadane wartości kulturowe • Tendencje do zagospodarowania poszczególnych obiektów zabytkowych bez nawiązania do historycznego stanu – zatarcie wyjątkowego charakteru historycznych obiektów, upodobnianie ich do współcześnie realizowanych obiektów, a co za tym idzie spadek atrakcyjności i możliwości promocji danej lokalizacji z uwagi na posiadane wartości kulturowe • Estetyczna dewaloryzacja krajobrazu spowodowana niekontrolowanym wprowadzaniem elementów obcych – np. nieprzemysłowej, agresywnej kolorystyki, tymczasowych obiektów budowlanych, nośników reklamowych oraz przez stosowanie nieodpowiednich technik i technologii i materiałów budowlanych w samych obiektach • Klęski i zdarzenia losowe • Brak skutecznej egzekucji prawa • Niezrozumienie zasad funkcjonowania funduszy europejskich, nieumiejętność dostosowania się do ich wymogów • Niestabilność przepisów finansowych • Zagrożenie nadmierną komercjalizacją zabytków, która prowadzić może do zbyt agresywnego inwestowania na terenach zabytkowych i może ograniczać wykorzystanie zabytkowych ośrodków przez społeczności lokalne • Jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie – jedynie jako zasobu historycznego

- **Wnioski**

- Gmina Police dysponuje znacznym potencjałem w obszarze dziedzictwa kulturowego, którego mocne strony określa przede wszystkim wartość zabytkowych ośrodków wiejskich, nie uległych jeszcze całkowitej dewaloryzacji, położonych w malowniczym, niezwykle atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo otoczeniu.
- Mocną stroną jest niewątpliwie różnorodność krajobrazu gminy z kompleksem leśnym Puszczy Wkrzańskiej, dostępem do szlaku wodnego i Zalewu Szczecińskiego, miejscowościami o zdecydowanie wiejskim charakterze oraz silnie zurbanizowanym ośrodkiem przemysłowym. Unikalnym elementem, mającym wpływ na atrakcyjność dziedzictwa kulturowego gminy, może się okazać przemysłowy teren dawnej fabryki benzyny syntetycznej jako oryginalny, atrakcyjny produkt turystyczny.
- Potencjał gminy osłabiają jednak, w dość dużym stopniu, czynniki o charakterze społecznym, ekonomicznym oraz niski stopień świadomości oraz wiedzy społeczności lokalnej, w zakresie wartości kulturowych, którymi odznacza się Gmina Police.
- Zmieniające się uwarunkowania społeczno-polityczne, otwarcie na współpracę międzyregionalną i międzynarodową, członkostwo w Unii Europejskiej i możliwość korzystania z jej funduszy, stwarzają jednak szansę dla zachowania i wykorzystania potencjału gminy oraz wzrostu świadomości społeczności lokalnej w zakresie znaczenia i walorów dziedzictwa kulturowego. Udział w projektach i wydarzeniach, lokalnych i międzynarodowych, promujących te walory to okazja do zainteresowania potencjalnych inwestorów oraz turystów. Możliwość pozyskania funduszy unijnych na rewaloryzację wartościowych elementów krajobrazu kulturowego gminy jest szansą dla zabytkowego zasobu na jego rewaloryzację.
- Dużym zagrożeniem jest dewaloryzacja zasobów zabytkowych gminy, głównie w wyniku nieprawidłowo prowadzonych inwestycji remontowych lub w zakresie realizacji nowego budownictwa mieszkalnego czy rekreacyjnego w obrębie zabytkowych układów wiejskich, bądź w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Szansą na zmianę takiej sytuacji mogą być konsekwentnie realizowane zapisy miejscowych planów, udział mieszkańców w publicznych dyskusjach nad planami zagospodarowania a także szeroko pojęta edukacja nt. wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego.

• Założenia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police

Wśród priorytetów *Programu* należy w szczególności wymienić działania polegające na:

- Wzmocnieniu świadomości w zakresie możliwości wykorzystywania różnych instrumentów finansowych, w celu poprawy stanu technicznego zabytków. W związku z czym m.in. planuje się udostępnienie pełnej bazy informacji nt. możliwości pozyskania z różnych źródeł środków finansowych na te cele.
Zakłada się również coroczne planowanie środków budżetowych gminy na pomoc finansową dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru, zgodnie z podjętą uchwałą w sprawie zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich.
- Zabezpieczeniu i zagospodarowaniu ruin zespołu klasztornego w Policach – Jasienicy. W *Programie* postuluje się promocję tego obiektu, podkreślającą jego atrakcyjność, oryginalność i walory zabytkowe. Objęcie tego obszaru Lokalnym Programem Rewitalizacji Polic jest ważną inicjatywą Gminy w celu poprawy estetyki i atrakcyjności turystycznej ruin.
- Kontynuacji zadań zapisanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji, zmierzających do poprawy stanu technicznego i atrakcyjności zabytkowych obiektów i historycznej przestrzeni publicznej.
- Uczynienie dla samorządu gminnego priorytetu z polegającego na podjęciu działań w celu poprawy ekspozycji zabytków i obszarów objętych ochroną konserwatorską, np. przez:
 - stworzenie jednolitego oznakowania oraz oświetlenia najcenniejszych obiektów zabytkowych w gminie;
 - promocja dziedzictwa kulturowego gminy, skierowana nie tylko do turystów i inwestorów, ale również do mieszkańców gminy.

9. Cele, priorytety i działania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police

- Cel 1: **Wzrost atrakcyjności turystycznej gminy przez utrzymanie walorów krajobrazowych i zapewnienie ekspozycji obiektów zabytkowych.**

Priorytet 1:

Ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego w polityce przestrzennej Gminy Police

Działania:

1. (UA) Określanie i aktualizacja w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (zgodnie z wieloletnim harmonogramem prac planistycznych) warunków ochrony układów urbanistycznych (z uwzględnieniem ochrony walorów krajobrazowych i ekspozycji), terenów i obiektów zabytkowych, stref archeologicznych, zieleni historycznej i cmentarzy z uwzględnieniem danych gminnej ewidencji zabytków.
 - **koordynator:** Wydział Urbanistyki i Architektury
 - **partnerzy:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
 2. (FP) Aktualizacja dokumentów strategicznych o zadania z zakresu modernizacji i rewitalizacji obiektów i terenów o charakterze: przemysłowym, obiektów wpisanych do rejestru zabytków, przestrzeni publicznych z uwzględnieniem możliwości pozyskania środków finansowych na ich realizację.
 - **koordynator:** Wydział Funduszy Pomocowych
 - **partnerzy:** Wydział Urbanistyki i Architektury, komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej.
 3. (SIP) Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków Gminy Police, w zakresie obiektów zdewaloryzowanych, obiektów o wartościach zabytkowych nie ujętych w ewidencji oraz włączenie do gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, parków, alei.
 - **koordynator:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
 - **partnerzy:**
- Cel 2: **Zapewnienie ochrony prawnej zabytków i dziedzictwa kulturowego gminy Police, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.**

Priorytet 1:

Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Działanie:

1. (UA) Uwzględnienie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dóbr kultury współczesnej, w tym obiektów architektury i przestrzennych form plastycznych, miejsc pamięci.
 - **koordynator:** Wydział Urbanistyki i Architektury
 - **partnerzy:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej, właściciele/władający nieruchomościami

• Cel 3: **Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania**

Priorytet 1:

Wspieranie właścicieli obiektów zabytkowych.

Działania:

1. (SIP) Udostępnienie pełnej informacji o źródłach i warunkach uzyskania wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych.
 - **koordynator:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej

Priorytet 2:

Przeciwdziałanie niszczeniu i niewłaściwemu użytkowaniu zabytków.

Działania:

1. (TI) Montaż systemów zabezpieczeń ppoż. oraz antywłamaniowych przy okazji prowadzonych prac remontowych w obiektach zabytkowych, będących własnością lub współwłasnością gminy Police
 - **koordynator:** Wydział Techniczno-Inwestycyjny
 - **partnerzy:** Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Wydział Gospodarki Gruntami, komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
2. (GG) Uwzględnianie w umowach najmu, dzierżawy, użyczenia, warunków właściwego użytkowania obiektów zabytkowych oraz obowiązku przeprowadzenia prac remontowych w określonym terminie.
 - **koordynator:** Wydział Gospodarki Gruntami
 - **partnerzy:** Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej
3. (GKM) Podjęcie działań w celu uporządkowania i odpowiedniego zagospodarowania, oraz oznaczenia cmentarzy, wraz z zabezpieczeniem pozostałości nagrobków i przeprowadzeniem prac porządkowych przy zieleni.
 - **koordynator:** Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej
 - **partnerzy:** Wydział Ochrony Środowiska, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Wydział Oświaty, Kultury i Sportu
4. (SIP) Sprzyjanie i propagowanie występujących na terenie gminy pozytywnych przykładów adaptacji nieużytkowanych elementów zabudowy gospodarczej itp. na cele mieszkalne, rekreacyjne, wykonanych z poszanowaniem dla substancji zabytkowej.
 - **koordynator:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
 - **partnerzy:** Wydział Urbanistyki i Architektury

Priorytet 3:**Specjalistyczne rozpoznanie badawcze w zakresie obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych****Działania**

1. (TI) Wykonywanie dokumentacji ekspertyz i badań konserwatorskich, poprzedzających prace remontowe obiektów zabytkowych
 - **koordynatorzy:** Wydział Techniczno-Inwestycyjny, Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej
2. (UA) Przeprowadzenie prac badawczych w zakresie lokalnych tradycji kształtowania zabudowy i stosowanych materiałów budowlanych.
 - **koordynator:** Wydział Urbanistyki i Architektury
 - **partnerzy:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
3. (UA) Stworzenie katalogu regionalnych form historycznej zabudowy i zagospodarowania terenu, ich popularyzację oraz rekomendację do wykorzystywania w kształtowaniu nowej zabudowy, także z wykorzystywaniem instrumentów prawnych w planach miejscowych.
 - **koordynator:** Wydział Urbanistyki i Architektury
 - **partnerzy:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej

- Cel 4: **Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego**

Priorytet 1:

Uwzględnianie wartości ekspozycyjnych poszczególnych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych terenu Gminy Police

Działania:

1. (UA) Uwzględnianie w dokumentach planistycznych (zgodnie z wieloletni harmonogramem prac planistycznych) ochrony sylwet miejscowości ze szczególnym uwzględnieniem ekspozycji od strony wjazdów do tych miejscowości
 - **koordynator:** Wydział Urbanistyki i Architektury
2. (OŚ) Podjęcie działań mających celu uporządkowanie i pielęgnację zabytkowych zespołów historycznej zieleni będących własnością gminy.
 - **koordynator:** Wydział Ochrony Środowiska
 - **partnerzy:** Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej
3. (GKM) Iluminacja najcenniejszych zabytków na terenie Gminy Police.
 - **koordynator:** Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej
 - **partnerzy:** Wydział Urbanistyki i Architektury, komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej

- **Cel 5: Zwiększenie atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami**

Priorytet 1:

Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów i oferty turystycznej.

Działania:

1. (PW) Ujęcie wybranych obiektów zabytkowych w ofercie turystycznej gminy.
 - **koordynator:** Wydział Promocji i Współpracy Zagranicznej
 - **partnerzy:** Wydział Ochrony Środowiska
2. (PW) Popularyzacja zasobów kulturowych gminy w prasie, radiu, telewizji.
 - **koordynator:** Wydział Promocji i Współpracy Zagranicznej
3. (TI) Stworzenie programu rewitalizacji terenu dawnej fabryki benzyny syntetycznej.
 - **koordynator:** Wydział Techniczno-Inwestycyjny
 - **partnerzy:** Wydział Gospodarki Gruntami, komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
4. (B) Wykorzystanie i zagospodarowanie terenów nadwodnych dla poprawy atrakcyjności turystycznej gminy.
 - **koordynator:** Z-ca Burmistrza
 - **partnerzy:** Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, Wydział Techniczno-Inwestycyjny

Priorytet 2:

Utworzenie i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi turystyki.

Działania:

1. (GKM) Stworzenie spójnego i jednolitego dla całej gminy systemu informacji wizualnej o obiektach zabytkowych i istotnych dla dziedzictwa kulturowego gminy: np. drogowskazów, tablic kierunkowych, tablic informacyjnych z logo gminy, o charakterystycznej formie graficznej, kolorze, liternictwie; także tablice dotyczące historii miejscowości, cmentarzy, parków itd.
 - **koordynator:** Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej,
 - **partnerzy:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
2. (SIP) Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków tzw. błękitną tarczą, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury.
 - **koordynator:** : komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej

Priorytet 3:***Włączenie Gminy Police w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki.******Działania:***

1. (PW) Udział w targach, konferencjach w celu promowania wartości materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
 - **koordynator:** Wydział Promocji i Współpracy Zagranicznej
2. (PW) Wykorzystanie znaczenia przygranicznego położenia gminy i jej powiązania z ważnymi historycznymi ośrodkami w inicjatywach społecznych, turystycznych i edukacyjnych służących promocji dziedzictwa kulturowego.
 - **koordynator:** Wydział Promocji i Współpracy Zagranicznej

Priorytet 4:***Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.******Działania:***

1. (OK) Wspieranie rozwoju regionalnych muzeów, galerii, izb pamięci.
 - **koordynator:** Wydział Oświaty i Kultury
2. (OK) Inicjowanie i wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia ochrony dóbr kultury (foldery, przewodniki).
 - **koordynator:** Wydział Promocji i Współpracy Zagranicznej
 - **partnerzy:** Wydział Oświaty i Kultury
3. (OK) Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn.
 - **koordynator:** Wydział Oświaty i Kultury

Cel 6: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków.**Priorytet 1:****Zapewnienie właściwej informacji na temat obiektów i obszarów zabytkowych na terenie Gminy Police oraz warunków ich ochrony**

1. (SIP) Publikacja na stronie internetowej Gminy Police gminnej ewidencji zabytków.
 - **koordynator:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
2. (SIP) Opracowanie i udostępnienie informacji o prawach i obowiązkach zarządców i właścicieli obiektów zabytkowych, w tym o możliwościach pozyskania wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie.
 - **koordynator:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
3. (SIP) Publikacja informacji na stronach internetowych miasta o lokalnych tradycjach kształtowania zabudowy i dawnych materiałach budowlanych, rekomendowanych do stosowania na poszczególnych obszarach gminy.
 - **koordynator:** komórka ds. Systemu Informacji Przestrzennej
 - **partnerzy:** Wydział Urbanistyki i Architektury

10. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące kompetencji i obowiązków jednostek samorządu terytorialnego przy udziale innych podmiotów realizujących zadania z zakresu opieki i ochrony zabytków .

Zakłada się, że zadania *Programu* będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, właścicieli oraz zarządców obiektów, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, lokalne środowisko naukowe.

W imieniu Gminy Police zadania będą wykonywane przez wydziały Urzędu Miejskiego oraz gminne jednostki organizacyjne (zakłady, szkoły, instytucje kultury) w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających warunki ochrony konserwatorskiej, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz uwzględnianie zaleceń konserwatorskich),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych),
- społeczne (np. edukacja, promocja, informacja, działania mające na celu wzrost świadomości właścicieli zabytków co do wartości zabytkowej ich własności),
- kontrolne (np. monitoring stanu zachowania obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków i aktualizacja tych informacji)

- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp..

11. Zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 1 i ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminny *Program* jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawi Radzie Miejskiej w Policach. Okres obowiązywania niniejszego *Programu* to: 1 stycznia 2020 – 31 grudnia 2023 r. Pierwsze sprawozdanie z jego realizacji powinno nastąpić po 1 stycznia 2021 r.

Sprawozdania z realizacji *Programu* będą przekazywane również do wiadomości Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji *Programu* oraz efektywność wykonania planowanych zadań. W sprawozdaniu należy uwzględnić m.in.:

- poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wysokość środków przeznaczonych na utrzymanie zabytkowego zasobu, stanowiącego własność Gminy Police,
- liczbę remontów zabytkowych budynków mieszkalnych czy publicznych stanowiących własność Gminy,
- wysokość przyznanych dotacji na wykonane prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach oraz liczbę obiektów poddanych tym pracom, itp.

12. Źródła finansowania *Programu*

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym **finansowania** prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa **na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku**.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do zabytku, opieka nad nim jest jej zadaniem własnym. Na terenie gminy jest 47 takich obiektów, których właścicielem jest Gmina Police.

Wsparcie finansowe zadań związanych z opieką nad zabytkami może pochodzić z różnych źródeł: krajowych i zagranicznych.

Uwaga!

Wszystkie wymienione poniżej formy i źródła dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, dotyczą jedynie obiektów/terenów wpisanych do rejestru zabytków.

Inne formy ochrony konserwatorskiej (np. gminna czy wojewódzka ewidencja zabytków, strefy ochrony konserwatorskiej) nie uprawniają do uzyskania dofinansowania z poniżej opisanych źródeł.

12.1. Środki krajowe

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków z budżetu państwa, a także przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, reguluje rozdział 7 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz *rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru*.

Zatem zgodnie z powyższymi aktami, dotacja celowa z budżetu państwa może być udzielona przez:

- **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

W terminach określonych w ogłoszonych w poszczególnych programach operacyjnych, (za pośrednictwem konta w Elektronicznym Biurze Obsługi Interesanta <https://esp.mkidn.gov.pl>)

Dotacje udzielane przez Ministra Kultury muszą być realizowane w ramach programów operacyjnych lub priorytetów do tych programów ogłaszanych co roku przez ministra.

Szczegółowe informacje można znaleźć po adresem: <http://mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat.php>

- 1) należy wejść w „programy ministra”,
- 2) a następnie spośród nich, wyszukać program, którego zakres będzie odpowiedni tj. dotyczący „ochrony zabytków”.
- 3) w tym miejscu zawarta będzie pełna informacja dotycząca regulaminu i wytycznych do programu, jak również wszelkie inne wskazówki potrzebne do przygotowania i złożenia wniosku koniecznego do wzięcia udziału w naborze.

- **Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

Dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o które można ubiegać się każdego roku, składając odpowiednie wnioski w terminach do 28 lutego każdego roku, w którym ma być udzielona dotacja, a także do 30 czerwca każdego roku w ciągu 3 lat po zakończeniu wszystkich prac w przypadku refundacji.

Szczegółowe informacje na ten temat, można znaleźć na stronie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie: <http://wkz.szczecin.pl>

- 1) należy odszukać: „Dotacje - zasady”,
- 2) a następnie kliknąć link : "[Ogłoszenia \(Praca, Dotacje, Komunikaty\)](#)", który przekieruje do aktualnych informacji o dostępnych dotacjach znajdujących na stronie biuletynu;
- 3) w tym miejscu zawarta będzie pełna informacja dotycząca zasad skorzystania z dotacji w bieżącym roku, jak również wszelkie inne wskazówki potrzebne do przygotowania i złożenia wniosku koniecznego do wzięcia udziału w konkursie.

- **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**

Dotacje przyznawane m.in. na:

- renowację zabytkowych parków wiejskich i miejskich,
- prace rewitalizacyjne, pielęgnacyjne i konserwację pomników przyrody.

Szczegółowe informacje nt. dotacji można znaleźć na stronie: <https://www.wfos.szczecin.pl/>

Na w/w stronie, w części „PORTAL BENEFICJENTA”, pod zakładką „zasady udzielania pomocy” można znaleźć opublikowane zasady udzielania pomocy finansowej w bieżącym roku.

- **Fundusz Kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji**

Dotacje udzielane na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, których beneficjentami mogą być kościoły i inne związki wyznaniowe posiadające tytuł prawny do obiektu, w którym ma być realizowane zadanie.

Szczegółowe informacje, w tym terminy składania wniosków i wzory wniosków są ogłaszane każdego roku na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji www.mswia.gov.pl

W zakładce „wyznania i mniejszości” a następnie panelu „Fundusz kościelny”

12.2. Realizacja i finansowanie przez samorząd lokalny zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z art. 81 w/w Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacji mogą udzielać również organy stanowiące gminy, powiatu lub samorządu województwa na zasadach określonych w podjętych przez te organy uchwałach.

Zgodnie z powyższym dotacje mogą być udzielane przez:

- **Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego**

na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego, tj: **Uchwały Nr III/39/15 z dnia 27.01.2015 r.** i **Uchwały Nr VIII/152/15 z dnia 17.01.2015 r.** w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego

Informacje:

<http://kultura.wzp.pl/index.php/mecenat/konkursy/ochrona-zabytkow>

<http://www.bip.wzp.pl/arttykul/dotacje>

- **Samorząd gminny**

Na podstawie **Uchwały Nr VII/43/07 Rady Miejskiej w Policach z dnia 24.04.2007 r.** możliwe jest udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Szczegółowe informacje, wraz z wzorem wniosku, zawarte są w w/w Uchwale, którą można pobrać pod poniższym adresem:

<http://bip.police.pl/uchwala/1575/uchwala-nr-vii-43-07#attachments>

12.3. Finansowy udział Gminy Police w utrzymaniu zabytkowego zasobu Gminy Police

Możliwości finansowe Gminy Police określa budżet Gminy oraz Wykaz Przedsięwzięć do Wieloletniego Planu Finansowego, które identyfikują projekty i zadania zgodnie z kierunkami rozwoju Gminy, określonymi m.in. w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

Część zadań Gminnego programu opieki nad zabytkami może być sfinansowana z gminnych środków budżetowych, zwłaszcza w odniesieniu do obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy. Inną formą wsparcia właścicieli zabytków są dotacje celowe udzielane przez Gminę. Zadania *Programu* mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie (np. muzea, biblioteki, izby regionalne, izby tradycji) w ramach zadań własnych. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) Gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).

Wykaz dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, udzielonych przez Gminę Police na podstawie uchwały Nr VII/43/07 Rady Miejskiej w Policach z dnia 24.04.2007 r. w sprawie trybu postępowania o udzielenie dotacji

<i>rok</i>	<i>Nazwa podmiotu</i>	<i>Kwota udzielonej dotacji</i>	<i>Zakres prac</i>
2015	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Siostry Faustyny w Szczecinie	12 000 zł	Naprawa i konserwacja organów zabytkowych w Kościele p.w. wniebowzięcia NMP w Przęsocinie
2015	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Ap. Piotra i Pawła 72-010 Police ul. Kościelna 4	10 000 zł	Prace renowacyjne przy Kościele pw. Św. Ap. Piotra i Pawła przy ul. Kościelnej 4 w Policach
2015	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Pilchowie, 72-004 Tanowo, ul. Szczecińska 3	10 000 zł	Prace polegające na impregnacji przeciwogniowej i przeciwgrzybiczej więźby dachowej w kościele pw. wniebowzięcia NMP przy ul. Szczecińskiej 3 w Pilchowie
2015	Parafia Rzymskokatolicka pw. Niepokalanego Poczęcia NMP 72-010 Police, ul. Mazurska 1	13 000 zł	Prace renowacyjno-izolacyjne budynku oraz remontu sali spotkań w Kościele pw. Niepokalanego Poczęcia NMP przy ul. Mazurskiej 1
2015	Parafia Rzymskokatolicka pw. Podwyższenia Krzyża Świętego 72-020 Trzebież, ul. Rybacka 2	10 000 zł	Renowacja prezbiterium w Kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Trzebieży
2016	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Pilchowie 72-004 Tanowo ul. Szczecińska 3	33 450 zł	Prace renowacyjne ściany zachodniej (szczytu) i południowej w Kościele pw. Wniebowzięcia NMP przy ul. Szczecińskiej 3 w Pilchowie
2016	Parafia Rzymskokatolicka pw. Niepokalanego Poczęcia NMP 72-010 Police ul. Mazurska 1	28 000 zł	remont dachu wieży Kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia NMP przy ul. Mazurskiej 1 w Policach
2017	Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Pilchowie 72-004 Tanowo ul. Szczecińska 3	31 000 zł	Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytku. w Kościele pw. Wniebowzięcia NMP przy ul. Szczecińskiej 3 w Pilchowie
2017	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła , ul. Kościelna 4, 72-015 Police	20 000 zł	Wykonanie posadzki marmurowej wraz ze stopniami prezbiterium Kościoła
2017	Parafia Rzymskokatolicka pw. Niepokalanego Poczęcia NMP 72-010 Police ul. Mazurska 1	55 000 zł	remont dachu Kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia NMP przy ul. Mazurskiej 1 w Policach
2018	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła , ul Kościelna 4, 72-015 Police	18 000 zł	Kontynuacja prac renowacyjnych w Kościele pw Św. Ap. Piotra i Pawła w Policach
2018	Parafia Rzymskokatolicka pw Wniebowzięcia NMP w Pilchowie 72-004 Tanowo ul. Szczecińska 3	5 000 zł	Wykonano renowacje podłogi drewnianej w Prezbiterium, zakrystii i nawie pod ławkami, dokonano impregnacji elementów drewnianych dzwonnicy. Wykonano drzwi wejściowe do kościoła (odtworzono istniejący wzór z zachowaniem zabytkowych zawiasów i zamków).

2018	Parafia Rzymskokatolicka pw. Niepokalanego Poczęcia NMP 72-010 Police ul. Mazurska 1	52 000 zł	Remont dachu Kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia NMP przy ul. Mazurskiej 1 w Policach. Dotacja do przekazania dla parafii po zrealizowaniu zadania oraz po złożeniu sprawozdania
2018	Parafia Rzymskokatolicka Podwyższenia Świętego Krzyża, w Trzebieży, ul. Rybacka 2	25 000 zł	Do wykonania 2 witraże w oknach ściany frontальной, poprzedzone usunięciem istniejącego oszklenia z betonu, zabezpieczeniu okien od strony zewnętrznej szkłem bezpiecznym klejonym, wykonanie ram pod projektowane dwa witraże kościoła. Dotacja do przekazania dla parafii po zrealizowaniu zadania oraz po złożeniu sprawozdania
	SUMA 2015	55 000 zł	
	SUMA 2016	61 450 zł	
	SUMA 2017	106 000 zł	
	SUMA 2018	100 000 zł	
	OGÓŁEM SUMA	322 450 zł	

Wykaz prac przeprowadzonych na terenie Polic przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków, zgodnie z założeniami Lokalnego Programu Rewitalizacji Polic na lata 2010-2017 przyjętego uchwałą Nr LVIII/429/10 Rady Miejskiej w Policach z dnia 28 września 2010 r.

ul. Konopnickiej 2	148 281,28 zł	Termomodernizacja budynku mieszkalnego
ul. Kościuszki 13	236 436,75 zł	Termomodernizacja budynku mieszkalnego
ul. Wojska Polskiego 20	156 061,33 zł	Termomodernizacja budynku mieszkalnego
Pl. Chrobrego	2 214 322,00 zł	Zagospodarowanie przestrzeni miejskiej przy pl. Chrobrego w Policach
ul. Mazurska	1 449 874,33 zł	Przebudowa Parku "Staromiejskiego" w Policach
SUMA	4 204 975,69 zł	

Budżet Gminy Police przeznaczany w ostatnich latach na ochronę i opiekę nad zabytkami wykazuje pewien wzrost. W 2019 r. zaplanowano na ten cel w budżecie Gminy Police środki w wysokości 90.000,00 zł.

Taka tendencja jest istotna i zalecana w następnych latach budżetowych jako jedno z planowanych działań *Programu* w celu poprawy stanu i zachowania dziedzictwa kulturowego Gminy Police.

12.4. Środki zagraniczne

Istnieje możliwości pozyskiwania wsparcia finansowego z funduszy europejskich w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego dla projektów inwestycyjnych i nieinwestycyjnych tzw. „miękkich”.

Informację nt. funduszy i funkcjonujących w ramach nich programów, można znaleźć w Portalu Funduszy Europejskich: <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

13. Literatura

- W. Witek, M. Szukała - Skrócone studium ruralistyczne gminy Police do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy, Szczecin 1993 r.
- Krajobraz kulturowy Polski. Województwo Zachodniopomorskie, pod red. J. Bogdanowskiego, Kraków-Warszawa 2002,
- J. Matura – Historia Polic od czasów najstarszego osadnictwa do II wojny światowej, Szczecin 1999 r.
- J. Matura - Powojenne Dzieje Polic 1945 – 2004. Police, 2004
- J.A. Kłys - „Trzebież. Zespół dworcowy” w: Zabytki, zeszyt 1, maj 2007 r.
- J.A. Kłys – „Cmentarze miasta Police” w: Zabytki, zeszyt 2, czerwiec 2007 r.
- J.A. Kłys - „Kościół mariacki w Policach” w: Zabytki, zeszyt 3, lipiec 2007 r.
- J.A. Kłys - „Kościół i klasztor augustianów w Jasienicy” w: Zabytki, zeszyt 4, sierpień 2007 r.
- J.A. Kłys - „Cmentarze Gminy Police (część I)” w: Zabytki, zeszyt 5, wrzesień 2007 r.
- J.A. Kłys - „Cmentarze Gminy Police (część II)” w: Zabytki, zeszyt 6, październik 2007 r.
- J.A. Kłys - „Cmentarze Gminy Police (część III)” w: Zabytki, zeszyt 7, listopad 2007 r.
- J.A. Kłys - „Cmentarze Gminy Police. Aneks” w: Zabytki, zeszyt 8, grudzień 2007 r.
- Encyklopedia Szczecina. T. II, P-Ż. Szczecin: Uniwersytet Szczeciński, 2000 r.
- B. Frankiewicz, A. Łazowski - Police i okolice na starej fotografii. Police, 2008 r

14. Załączniki do Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Police

- Rejestr zabytków nieruchomych - **Zał. Nr 1**
- Rejestr zabytków ruchomych - **Zał. Nr 2**
- Rejestr zabytków archeologicznych - **Zał. Nr 3**
- Wykaz zabytków nieruchomych w wojewódzkiej ewidencji – **Zał. nr 4**
- Wykaz stanowisk archeologicznych w wojewódzkiej ewidencji – **Zał. nr 5**
- Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji - **Zał. Nr 6**

Załącznik nr 1
do Programu opieki nad zabytkami
Gminy Police na lata 2020-2023

**Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Police
wpisanych do rejestru zabytków**

lp.	Miejscowość	Id zabytku	Funkcja zabytku	Adres
1	Leśno Górne	601	zespół pałacowo-parkowy	Leśno Górne
2	Niekłończycza	161	Kościół filialny	Niekłończycza
3	Pilchowo	498	Kościół parafialny i cmentarz	Pilchowo, ul. Szczecińska 3
4	Police	602	stanowisko archeologiczne	Police, ul. Asphaltowa
5	Police	208	Klasztor	Police, ul. Kościelna 4
6	Police	207	Kościół filialny	Police, ul. Kościelna 4
7	Police	493	Kościół parafialny	Police, ul. Mazurska 1
8	Police	494	Budynek usługowy	Police, ul. Pl. Bolesława Chrobrego
9	Police	537	Cmentarz przykościelny	Police, ul. Zatoka
10	Przęsocin	496	Kościół filialny	Przęsocin, ul. Kościelna
11	Tanowo	497	Budynek mieszkalny	Tanowo, ul. Szczecińska 67
12	Tatynia	548	Cmentarz przykościelny	Tatynia
13	Tatynia	240	Kościół filialny	Tatynia 25
14	Trzebież	353	obiekt kolejowy	Trzebież, ul. Dworcowa 67
15	Trzebież	354	obiekt kolejowy	Trzebież, ul. Dworcowa 67
16	Trzebież	514	teren otaczający kościół	Trzebież, ul. Rybacka 1a
17	Trzebież	306	Plebania	Trzebież, ul. Rybacka 2
18	Trzebież	357	Kościół parafialny	Trzebież, ul. Rybacka 2
19	Trzebież	309	Budynek mieszkalny	Trzebież, ul. Rybacka 5
20	Witorza	499	Budynek mieszkalny	Witorza 42

Załącznik nr 2
do Programu opieki nad zabytkami
Gminy Police na lata 2020-2023

**Wykaz zabytków ruchomych z terenu gminy Police
wpisanych do rejestru zabytków**

miejsowość	miejsce przechowywania	rodzaj zabytku	decyzja- numer
Jasienica	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	rzeźba	Kl.3/5330/41/88
Jasienica	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	obraz sztalugowy	Kl.3/5330/40/88
Jasienica	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	świecznik stojący	Kl.3-5330/39/88
Niekoľńczyca	kościół Narodzenia NMP	dzwon	Kl.3/5330/15/89
Pilchowo	kościół Wniebowzięcia NMP	dzwon	Kl.3/5330/16/89
Police	kościół Niepokalanego Poczęcia	dzwon	Kl.3-5330/43/88
Police	kościół Niepokalanego Poczęcia	dzwon	Kl.3-5330/42/88
Przęsocin	kościół Wniebowzięcia NMP	dzwon	Kl.3/5330/24/89
Tanowo	kościół NSPJ	dzwon	ZR 4000/13/1-5/SŁ/200
Tanowo	kościół NSPJ	świecznik zwis	ZR 4000/13/1-5/SŁ/200
Tanowo	kościół NSPJ	rzeźba	ZR 4000/13/1-5/SŁ/200
Tanowo	kościół NSPJ	rzeźba	ZR 4000/13/1-5/SŁ/200
Tanowo	kościół NSPJ	rzeźba	ZR 4000/13/1-5/SŁ/200
Tanowo	kościół NSPJ	Ambona-korpus	ZR 4000/13/1-5/SŁ/200
Tatynia	kościół św. Pawła Ap.	dzwon	Kl.3/5330/14/89

Załącznik nr 3
do Programu opieki nad zabytkami
Gminy Police na lata 2020-2023

**Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków
województwa zachodniopomorskiego zlokalizowane na terenie
Gminy Police**

Miejscowość	Stanowisko	Opis	Nr rejestru	Nr decyzji
Police Mścięcino	stan. 1 (AZP: 28-06/5)	osada z epoki kamienia (neolitu kultury ceramiki sznurowej), grodzisko z wczesnego średniowiecza	559	Kl. I. 6801/1/67 z dn. 09.03.1967 r.

Załącznik nr 4
do Programu opieki nad zabytkami
Gminy Police na lata 2020-2023

**Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Police
ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków**

lp.	Miejscowość	Id zabytku	Funkcja zabytku	Adres
1	Dębostrów	519	Cmentarz	Dębostrów
2	Drogoradz	520	Cmentarz	Drogoradz
3	Drogoradz	131	Budynek mieszkalny	Drogoradz 66
4	Karpin	420	Mieszkalna (dwór)	Karpin 6
5	Leśno Górne	513	Budynek mieszkalny	Leśno Górne 11
6	Niekończycza	527	Cmentarz przykościelny	Niekończycza
7	Niekończycza	526	Cmentarz komunalny	Niekończycza
8	Niekończycza	134	Budynek gospodarczy	Niekończycza 1
9	Niekończycza	135	Budynek gospodarczy	Niekończycza 2
10	Police	536	Cmentarz	Police, ul. Jana Kazimierza
11	Police	540	Cmentarz	Police, ul. Klonowa
12	Police	170	Budynek mieszkalny (dawny dworzec kolejowy)	Police, ul. Kolejowa
13	Police	529	Cmentarz przykościelny	Police, ul. Mazurska
14	Police	535	Park miejski	Police, ul. Mazurska
15	Police	600	Lapidarium	Police, ul. Mazurska
16	Police	603	Cmentarz	Police, ul. Mazurska
17	Police	605	Cmentarz	Police, ul. Nowopol
18	Police	533	Cmentarz żydowski	Police, ul. Nowopol
19	Police	538	Cmentarz komunalny	Police, ul. Piastów
20	Police	534	Cmentarz komunalny	Police, ul. Tanowska
21	Przęsocin	541	Cmentarz komunalny	Przęsocin
22	Przęsocin	102	Wiejski Ośrodek Kultury	Przęsocin, ul. Centralna 20a
23	Przęsocin	373	Budynek mieszkalny	Przęsocin, ul. Kościelna 12
24	Siedlice	542	Cmentarz	Siedlice
25	Sierakowo	543	Budynki gospodarcze (dawny zespół folwarczny)	Sierakowo
26	Sierakowo	387	Budynek mieszkalny (dawny dom rządu)	Sierakowo
27	Stare Leśno	544	Cmentarz	Stare Leśno
28	Gunice	599	Cmentarz rodowy	Tanowo - Gunice
29	Tanowo	545	Cmentarz	Tanowo, ul. Lipowa
30	Tanowo	546	Cmentarz przykościelny	Tanowo, ul. Szczecińska
31	Tanowo	484	Budynek mieszkalny	Tanowo, ul. Szczecińska 26
32	Tanowo	486	Budynek mieszkalny	Tanowo, ul. Szczecińska 35
33	Tanowo	487	Budynki gospodarcze	Tanowo, ul. Szczecińska 46

34	Tanowo	488	Budynek mieszkalny	Tanowo, ul. Szczecińska 72
35	Tatynia	549	Cmentarz	Tatynia
36	Tatynia	550	Cmentarz	Tatynia
37	Tatynia	222	Budynek mieszkalny	Tatynia 22
38	Tatynia	552	Stodoła	Tatynia 4
39	Tatynia	239	Budynek mieszkalny	Tatynia 63
40	Tatynia	553	Stodoła	Tatynia 64
41	Trzebież	555	Cmentarz	Trzebież
42	Trzebież	554	Cmentarz komunalny	Trzebież
43	Trzebież	245	Budynek mieszkalny	Trzebież, ul. Dolna 1
44	Trzebież	291	Budynek mieszkalny	Trzebież, ul. Polna 1
45	Trzebież	556	Cmentarz przykościelny	Trzebież, ul. Rybacka 2
46	Trzebież	326	Budynek użyteczności publicznej	Trzebież, ul. Wkrzańska 10
47	Trzebież	324	Budynek użyteczności publicznej	Trzebież, ul. Wkrzańska 8
48	Trzeszczyn	558	Cmentarz	Trzeszczyn
49	Trzeszczyn	559	Cmentarz	Trzeszczyn, ul. Akacyjowa
50	Uniemysł	560	Cmentarz	Uniemysł
51	Uniemysł	561	Cmentarz	Uniemysł
52	Uniemysł	612	Budynek gospodarczo-mieszkalny	Uniemysł 14
53	Uniemysł	432	Świątlica	Uniemysł 3
54	Uniemysł	448	Budynek mieszkalny	Uniemysł 38
55	Uniemysł	457	Budynek usługowo-mieszkalny (dawny dworzec)	Uniemysł 70
56	Węgorz	562	Zespół folwarczny	Węgorz
57	Witorza	563	Piwnica	Witorza 42
58	Zalesie	384	Zespół folwarczny - wielofunkcyjny	Zalesie

Załącznik nr 5
do Gminnego programu opieki nad zabytkami
Gminy Police na lata 2020-2023

**Stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji
zabytków zlokalizowane na terenie Gminy Police**

Wykaz stanowisk archeologicznych w ramach strefy „W II”:

1. Bartoszewo, stan. 2 (AZP: 28-04/30)
2. Bartoszewo, stan. 3 (AZP: 28-04/31)
3. Jasienica , stan. 1 (AZP: 27-05/1)
4. Mścięcino, stan. 1 (AZP: 28-06/5)
5. Pilchowo, stan. 16 (AZP: 29-04/126)
6. Tanowo, stan. 2 (AZP: 28-04/2)
7. Tanowo, stan. 3 (AZP: 28-04/3)
8. Tanowo, stan. 4 (AZP: 28-04/4)
9. Tanowo, stan. 5 (AZP: 28-04/5)
10. Węgornik, stan. 10 (AZP: 27-04/20)
11. Węgornik, stan. 11 (AZP: 27-04/11)
12. Węgornik, stan. 13 (AZP: 27-04/21)
13. Węgornik, stan. 14 (AZP: 27-04/22)
14. Węgornik, stan. 15 (AZP: 27-04/23)
15. Węgornik, stan. 22 (AZP: 27-04/9)
16. Węgornik, stan. 23 (AZP: 27-04/17)
17. Węgornik, stan. 24 (AZP: 27-04/10)
18. Węgornik, stan. 25 (AZP: 27-04/6)
19. Węgornik, stan. 26 (AZP: 27-04/7)
20. Węgornik, stan. 27 (AZP: 27-04/5)
21. Węgornik, stan. 28 (AZP: 27-04/8)
22. Węgornik, stan. 29 (AZP: 27-04/19)
23. Węgornik, stan. 30 (AZP: 27-04/1)
24. Węgornik, stan. 31 (AZP: 27-04/3)
25. Węgornik, stan. 32 (AZP: 27-04/4)
26. Węgornik, stan. 33 (AZP: 27-04/2)
27. Węgornik, stan. 34 (AZP: 27-04/41)
28. Węgornik, stan. 35 (AZP: 27-04/42)).
29. Węgornik, stan. 36 (AZP: 27-04/43)
30. Węgornik, stan. 37 (AZP: 27-04/44)
31. Węgornik, stan.38 (AZP: 27-04/45)
32. Węgornik, stan. 42 (AZP: 27-04/49)
33. Węgornik, stan. 43 (AZP: 27-04/50)
34. Tanowo, stan. 18 – obozowisko z mezolitu, osada z neolitu, cmentarzysko ? z neolitu.

Wykaz stanowisk archeologicznych w ramach strefy „W III”:

1. Bartoszewo, stan. 4 (AZB: 28-04/32)
2. Dębogóra, stan. 1 (AZP: 26-05/23)
3. Dębogóra, stan. 2 (AZP: 26-05/24)
4. Drogoradz, stan. 3 (AZP: 26-05/2)

5. Drogoradz, stan. 6 (AZP: 26-05/5)
6. Gunice, stan. 1 (AZP: 27-04/25)
7. Gunice, stan. 2 (AZP: 27-04/26)
8. Gunice, stan. 4 (AZP: 27-04/34)
9. Gunice, stan. 5 (AZP: 27-04/39)
10. Gunice, stan. 6 (AZP: 27-04/40)
11. Jasienica, stan. 3 (AZP: 27-05/6)
12. Jasienica, stan. 4 (AZP: 27-05/7)
13. Jasienica, stan. 5 (AZP: 27-05/8)
14. Jasienica, stan. 6 (AZP: 27-05/9)
15. Jasienica, stan. 8 (AZP: 27-05/11)
16. Leśno Górne, stan. 1 (AZP: 28-05/4)
17. Leśno Górne, stan. 2 (AZP: 28-05/5)
18. Leśno Górne, stan. 3 (AZP: 28-05/6)
19. Leśno Górne, stan. 4 (AZP: 28-05/7)
20. Niekłończyca, stan. 2 (AZP: 26-05/12)
21. Niekłończyca, stan. 3 (AZP: 26-05/13)
22. Niekłończyca, stan. 12 (AZP: 26-05/22)
23. Pilchowo, stan. 3 (AZP: 28-05/3)
24. Pilchowo, stan. 4 (AZP: 28-05/1)
25. Pilchowo, stan. 5 (AZP: 28-05/8)
26. Pilchowo, stan. 6 (AZP: 29-05/2)
27. Pilchowo, stan. 7 (AZP: 29-05/3)
28. Pilchowo, stan. 8 (AZP: 29-05/12)
29. Pilchowo, stan. 9 (AZP: 28-05/9)).
30. Pilchowo, stan. 10 (AZP: 28-05/10)
31. Pilchowo, stan. 11 (AZP: 28-05/11)
32. Police, stan. 1 (AZP: 28-06/6)
33. Police, stan. 2 (AZP: 28-06/7)
34. Police, stan. 3 (AZP: 28-06/8)
35. Przęsocin, stan. 1 (AZP: 29-05/4)
36. Przęsocin, stan. 2 (AZP: 29-05/5)
37. Przęsocin, stan. 3 (AZP: 29-05/6)
38. Przęsocin, stan. 4 (AZP: 29-05/7)
39. Przęsocin, stan. 6 (AZP: 28-06/14)
40. Przęsocin, stan. 7 (AZP: 28-06/15)
41. Przęsocin, stan. 9 (AZP: 28-06/17)
42. Przęsocin, stan. 12 (AZP: 28-06/20)
43. Tanowo, stan. 1 (AZP: 28-04/1)
44. Tanowo, stan. 6 (AZP: 28-04/6)
45. Tanowo, stan. 7 (AZP: 28-04/7)
46. Tanowo, stan. 8 (AZP: 28-04/8)
47. Tanowo, stan. 9 (AZP: 28-04/9)
48. Tanowo, stan. 10 (AZP: 28-04/10)
49. Tanowo, stan. 11 (AZP: 28-04/11)
50. Tanowo, stan. 12 (AZP: 28-04/24)).
51. Tanowo, stan. 13 (AZP: 27-05/4).
52. Tanowo, stan. 14 (AZP: 27-04/35)
53. Tanowo, stan. 15 (AZP: 27-04/36)
54. Tanowo, stan. 16 (AZP: 27-04/37)

55. Tanowo, stan. 17 (AZP: 27-04/38)
56. Tanowo, stan. 18 (AZP: 28-04/26)
57. Tanowo, stan. 19 (AZP: 28-04/27)
58. Tanowo, stan. 20 (AZP: 28-04/28)
59. Tatynia, stan. 1 (AZP: 27-05/5)
60. Trzebież, stan. 2 (AZP: 25-05/2).
61. Trzebież, stan. 3 (AZP: 25-05/3)
62. Trzebież, stan. 8 (AZP: 25-05/8)
63. Trzebież, stan. 10 (AZP: 25-05/10)
64. Trzeszczyn, stan. 1 (AZP: 27-05/3)
65. Uniemyśl, stan. 1 (AZP: 26-05/7)
66. Węgornik, stan. 12 (AZP: 27-04/24)
67. Węgornik, stan. 16 (AZP: 27-04/18)
68. Węgornik, stan. 17 (AZP: 27-04/16)
69. Węgornik, stan. 18 (AZP: 27-04/15)
70. Węgornik, stan. 19 (AZP: 27-04/14)
71. Węgornik, stan. 20 (AZP: 27-04/13)
72. Węgornik, stan. 21 (AZP: 27-04/12)
73. Węgornik, stan. 39 (AZP: 27-04/46)
74. Węgornik, stan. 40 (AZP: 27-04/47)
75. Węgornik, stan. 41 (AZP: 27-04/48)
76. Bartoszewo, stan. 1 (AZP: 28-04/29)
77. Drogoradz, stan. 8 – osada z epoki kamienia (mezolit/neolit).
78. Drogoradz, stan. 9 – osada z epoki kamienia (mezolit/neolit).
79. Drogoradz, stan. 10 – osada z przełomu epoki kamienia z epoką brązu
80. Niekłończyca, stan. 13 – osada z epoki kamienia (mezolit/neolit).
81. Niekłończyca, stan. 14 – obozowisko z mezolitu.
82. Uniemyśl, stan. 5 – osada z epoki kamienia (mezolit/neolit).
83. Węgornik, stan. 47 – osada z epoki kamienia (mezolit/neolit).
84. Witorza (AZP: 27-05/40).
85. Tanowo (AZP: 27-05/38).
86. Tanowo (AZP: 27-05/39).
87. Tanowo stan. 22 (AZP: 28-04/77).
88. Tanowo stan. 23 (AZP: 28-04/78).
89. Tanowo stan. 24 (AZP: 28-04/79).
90. Tanowo stan. 25 (AZP: 28-04/80).
91. Tanowo stan. 26 (AZP: 28-04/81).
92. Tanowo stan. 27 (AZP: 28-04/82).
93. Tanowo stan. 21 (AZP: 28-04/83).
94. Pilchowo, stan. 17 (AZP: 29-04/131).

Załącznik nr 6
do Programu opieki nad zabytkami
Gminy Police na lata 2020-2023

**Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Police
ujętych w gminnej ewidencji zabytków**

lp.	Adres	Podst. inf. o obiekcie	Id zabytku	obecne użytkowanie
1.	Tanowo, ul. Szczecińska 9	Jednorodzinny budynek mieszkalny	6	mieszkalne
2.	Tanowo, ul. Szczecińska 14	Budynek mieszkalny	8	mieszkalne
3.	Tanowo, ul. Szczecińska 16	Budynek mieszkalny	11	mieszkalne
4.	Tanowo, ul. Szczecińska 28	Budynek mieszkalny	20	mieszkalne
5.	Tanowo, ul. Szczecińska 29	Budynek mieszkalny	21	mieszkalne
6.	Tanowo, ul. Szczecińska 30	Budynek mieszkalny	22	mieszkalne
7.	Tanowo, ul. Szczecińska 31	Budynek szkoły	23	publiczne inne
8.	Tanowo, ul. Szczecińska 34	Budynek mieszkalny	24	mieszkalne
9.	Tanowo, ul. Szczecińska 44	Budynek mieszkalny	25	mieszkalne
10.	Tanowo, ul. Szczecińska 59	Budynek mieszkalny	26	mieszkalne
11.	Tanowo, ul. Szczecińska 64, 65	Budynek mieszkalny	29	mieszkalne
12.	Tanowo, ul. Szczecińska 70	Budynek o charakterze zabudowy willowej (rezydencjonalnej)	32	publiczne inne
13.	Tanowo, ul. Leśna 88	Budynek mieszkalny	35	mieszkalne
14.	Tanowo, ul. Leśna 91	Budynek o charakterze zabudowy willowej (rezydencjonalnej)	36	usługowe
15.	Tanowo, ul. Leśna 92	Budynek o charakterze zabudowy willowej (rezydencjonalnej)	37	publiczne inne
16.	Tanowo, ul. Leśna 100	Budynek mieszkalny	38	mieszkalne
17.	Siedlice 3	Budynek mieszkalny	39	mieszkalne
18.	Siedlice 8	Budynek mieszkalny	41	mieszkalne
19.	Siedlice 14	Budynek mieszkalny	44	mieszkalne
20.	Police, ul. Asfaltowa 3	Budynek mieszkalny	48	mieszkalne
21.	Stare Leśno 1	Leśniczówka	51	inne
22.	Police, ul. Henryka Sienkiewicza 2	Budynek mieszkalny	52	mieszkalne
23.	Police, ul. Dębowa 5	Budynek mieszkalny	54	mieszkalne
24.	Police, ul. Dębowa 8	Budynek mieszkalny	55	mieszkalne
25.	Police, ul. Dębowa 16	Budynek mieszkalny	58	mieszkalne
26.	Police, ul. Stanisława Dubois 1	Budynek mieszkalny	59	mieszkalne
27.	Police, ul. Goleniowska 6	Budynek mieszkalny	60	mieszkalne
28.	Police, ul. Grunwaldzka 11	Kamienica	64	mieszkalne
29.	Police, ul. Grunwaldzka 16	Budynek użyteczności publicznej	65	usługowe
30.	Police, ul. Grunwaldzka 18	Budynek mieszkalny	66	usługowe

31.	Police, ul. Grunwaldzka 22	Budynek mieszkalny	68	mieszkalne
32.	Police, ul. Marii Konopnickiej 2	Kamienica	72	publiczne - kulturalne
33.	Police, ul. Marii Konopnickiej 10	Budynek mieszkalny	74	mieszkalne
34.	Police, ul. Marii Konopnickiej 24	Budynek mieszkalny	75	mieszkalne
35.	Police, ul. Tadeusza Kościuszki 1	Budynek mieszkalny	76	mieszkalne
36.	Police, ul. Tadeusza Kościuszki 3	Budynek mieszkalny	77	mieszkalne
37.	Police, ul. Tadeusza Kościuszki 5	Budynek mieszkalny	78	mieszkalne
38.	Police, ul. Tadeusza Kościuszki 7	Budynek mieszkalny	79	mieszkalne
39.	Police, ul. Tadeusza Kościuszki 13	Budynek mieszkalny	80	mieszkalne
40.	Police, ul. Tadeusza Kościuszki 40	Budynek mieszkalny	84	mieszkalne
41.	Police, ul. Wojska Polskiego 20	Budynek mieszkalny	86	mieszkalne
42.	Police, ul. Wojska Polskiego 24	Budynek mieszkalny	87	mieszkalne
43.	Police, ul. Wojska Polskiego 30	Budynek mieszkalny	88	mieszkalne
44.	Police, ul. Wojska Polskiego 82	Budynek mieszkalny	90	mieszkalne
45.	Police, ul. Wojska Polskiego 93	Budynek mieszkalny	91	mieszkalne
46.	Police, ul. Pl. Bolesława Chrobrego 8	Kamienica	95	publiczne inne
47.	Przęsocin, ul. Centralna 13	Budynek mieszkalny	98	mieszkalne
48.	Przęsocin, ul. Centralna 19	Budynek mieszkalny	101	mieszkalne
49.	Przęsocin, ul. Centralna 21	Budynek mieszkalny	103	mieszkalne
50.	Dębostrow 1	Budynek mieszkalny	104	mieszkalne
51.	Dębostrow 19	Budynek mieszkalny	106	mieszkalne
52.	Dębostrow 20	Budynek mieszkalny	107	mieszkalne
53.	Dębostrow 32	Budynek mieszkalny	108	mieszkalne
54.	Dębostrow 38	Budynek mieszkalny	110	mieszkalne
55.	Drogoradz 1	Budynek mieszkalny	112	mieszkalne
56.	Drogoradz 3	Budynek mieszkalny	113	mieszkalne
57.	Drogoradz 4	Budynek mieszkalny	114	mieszkalne
58.	Drogoradz 5	Budynek mieszkalny	115	inne
59.	Drogoradz 26	Budynek mieszkalny	118	mieszkalne
60.	Drogoradz 55a	Budynek szkoły	129	mieszkalne
61.	Drogoradz 63	Budynek mieszkalny	130	mieszkalne
62.	Drogoradz 71	Budynek mieszkalny	133	mieszkalne
63.	Niekłóńczyca 6	Budynek mieszkalny	138	mieszkalne
64.	Niekłóńczyca 9	Budynek mieszkalny	140	mieszkalne
65.	Niekłóńczyca 12	Budynek mieszkalny	142	mieszkalne
66.	Niekłóńczyca 18	Budynek mieszkalny	144	mieszkalne
67.	Niekłóńczyca 19	Budynek mieszkalny	145	mieszkalne
68.	Niekłóńczyca 20	Budynek mieszkalny	146	mieszkalne
69.	Niekłóńczyca 22	Budynek mieszkalny	147	mieszkalne
70.	Niekłóńczyca 25	Budynek mieszkalny	148	mieszkalne
71.	Niekłóńczyca 32	Budynek mieszkalny	152	mieszkalne
72.	Niekłóńczyca 51	Budynek mieszkalny	158	mieszkalne
73.	Niekłóńczyca 53	Budynek mieszkalny	160	mieszkalne

74.	Nowa Jasienica 1	Leśniczówka	162	mieszkalne
75.	Nowa Jasienica 3	Budynek mieszkalny	164	mieszkalne
76.	Police, ul. Jasienicka 17	Budynek mieszkalny	166	mieszkalne
77.	Police, ul. Jasienicka 25	Budynek mieszkalny	167	mieszkalne
78.	Police, ul. Władysława Broniewskiego 1	Budynek mieszkalny	171	mieszkalne
79.	Police, ul. Dworcowa 2	Budynek mieszkalny	172	mieszkalne
80.	Police, ul. Mikołaja Kopernika 24	Budynek mieszkalny	181	mieszkalne
81.	Police, ul. Owocowa 4	Budynek użyteczności publicznej	185	publiczne - kulturalne
82.	Police, ul. Owocowa 5	Budynek szkoły	186	publiczne - kulturalne
83.	Police, ul. Owocowa 7	Budynek mieszkalny	187	mieszkalne
84.	Police, ul. Owocowa 8	Budynek mieszkalny	188	mieszkalne
85.	Police, ul. Piastów 34	Budynek mieszkalny	197	mieszkalne
86.	Police, ul. Rybacka 2	Budynek mieszkalny	204	mieszkalne
87.	Police, ul. Kwiatowa 1	Budynek mieszkalny	206	mieszkalne
88.	Police, ul. Zielona 3	Budynek mieszkalny	213	mieszkalne
89.	Police, ul. Zielona 32	Budynek mieszkalny	215	mieszkalne
90.	Turznica 1	Stodoła	218	gospodarcze
91.	Tatynia 18	Budynek szkoły	221	mieszkalne
92.	Tatynia 23	Budynek mieszkalny	223	mieszkalne
93.	Tatynia 24	Budynek gospodarczo-inwentarski	225	gospodarcze
94.	Tatynia 34	Budynek mieszkalny	228	mieszkalne
95.	Tatynia 46	Budynek mieszkalny	235	mieszkalne
96.	Trzebież, ul. Boczna 8	Budynek mieszkalny	243	mieszkalne
97.	Trzebież, ul. Dolna 2	Budynek mieszkalny	246	mieszkalne
98.	Trzebież, ul. Dolna 6	Budynek mieszkalny	248	mieszkalne
99.	Trzebież, ul. Dolna 14	Budynek mieszkalny	250	mieszkalne
100.	Trzebież, ul. Jana z Kolna 2	Budynek mieszkalny	251	mieszkalne
101.	Trzebież, ul. Kopernika 3	Budynek mieszkalny	252	mieszkalne
102.	Trzebież, ul. Kopernika 4	Budynek mieszkalny	253	mieszkalne
103.	Trzebież, ul. Kopernika	Remiza strażacka	255	publiczne - kulturalne
104.	Trzebież, ul. Kościuszki 2	Budynek mieszkalny	256	mieszkalne
105.	Trzebież, ul. Kościuszki 4	Budynek mieszkalny	258	mieszkalne
106.	Trzebież, ul. Kościuszki 11	Budynek mieszkalny	261	mieszkalne
107.	Trzebież, ul. Kościuszki 23	Budynek mieszkalny	267	mieszkalne
108.	Trzebież, ul. Kościuszki 25	Budynek mieszkalny	268	mieszkalne
109.	Trzebież, ul. Kościuszki 26	Budynek mieszkalny	269	mieszkalne
110.	Trzebież, ul. Kościuszki 34	Budynek mieszkalny	270	mieszkalne
111.	Trzebież, ul. Kościuszki 43	Budynek mieszkalny	271	mieszkalne
112.	Trzebież, ul. Kościuszki 49	Budynek mieszkalny	273	mieszkalne
113.	Trzebież, ul. Leśna 13	Budynek mieszkalny	275	mieszkalne
114.	Trzebież, ul. Osadników 4	Budynek mieszkalny	277	mieszkalne

115.	Trzebież, ul. Osadników 11	Budynek mieszkalny	281	mieszkalne
116.	Trzebież, ul. Osadników 13	Budynek fabryczny	282	mieszkalne
117.	Trzebież, ul. Osadników 14	Budynek mieszkalny	283	mieszkalne
118.	Trzebież, ul. Osadników 15	Budynek mieszkalny	284	mieszkalne
119.	Trzebież, ul. Osadników 16	Budynek mieszkalny	285	mieszkalne
120.	Trzebież, ul. Osadników 22	Budynek mieszkalny	286	mieszkalne
121.	Trzebież, ul. Osadników 45	Budynek mieszkalny	290	mieszkalne
122.	Trzebież, ul. Portowa 5	Budynek mieszkalny	294	publiczne - kulturalne
123.	Trzebież, ul. Portowa 6	Budynek mieszkalny	295	mieszkalne
124.	Trzebież, ul. Portowa 12	Kamienica	298	nieużytkowane
125.	Trzebież, ul. Portowa 14	Budynek mieszkalny	299	mieszkalne
126.	Trzebież, ul. Portowa 15	Budynek mieszkalny	300	mieszkalne
127.	Trzebież, ul. Portowa 18	Budynek mieszkalny	302	mieszkalne
128.	Trzebież, ul. Rybacka 3	Budynek mieszkalny	307	mieszkalne
129.	Trzebież, ul. Rybacka 4	Budynek mieszkalny	308	mieszkalne
130.	Trzebież, ul. Rybacka 7	Budynek mieszkalny	311	mieszkalne
131.	Trzebież, ul. Rybacka 20	Budynek mieszkalny	316	mieszkalne
132.	Trzebież, ul. Rybacka 23	Budynek mieszkalny	318	mieszkalne
133.	Trzebież, ul. Rybacka 24	Budynek mieszkalny	319	mieszkalne
134.	Trzebież, ul. Szkolna 2	Budynek mieszkalny	320	mieszkalne
135.	Trzebież, ul. Wkrzańska 7	Kamienica	323	mieszkalne
136.	Trzebież, ul. Wkrzańska 9	Budynek użyteczności publicznej	325	publiczne - kulturalne
137.	Trzebież, ul. Wkrzańska 12	Budynek mieszkalny	327	usługowe
138.	Trzebież, ul. Wkrzańska 14	Budynek mieszkalny	328	mieszkalne
139.	Trzebież, ul. Wkrzańska 17	Budynek mieszkalny	329	mieszkalne
140.	Trzebież, ul. Wkrzańska 18	Budynek mieszkalny	330	mieszkalne
141.	Trzebież, ul. Wkrzańska 20	Budynek mieszkalny	332	mieszkalne
142.	Trzebież, ul. Wkrzańska 22	Budynek mieszkalny	333	mieszkalne
143.	Trzebież, ul. Wkrzańska 23	Budynek mieszkalny	334	mieszkalne
144.	Trzebież, ul. Wkrzańska 24	Budynek mieszkalny	335	mieszkalne
145.	Trzebież, ul. Wkrzańska 34	Budynek mieszkalny	339	mieszkalne
146.	Trzebież, ul. Wkrzańska 36	Budynek mieszkalny	340	mieszkalne
147.	Trzebież, ul. Wkrzańska 50	Budynek mieszkalny	343	mieszkalne
148.	Trzebież, ul. Wkrzańska 60	Budynek mieszkalny	348	mieszkalne
149.	Trzebież, ul. Wkrzańska 72	Budynek w formie dworu	352	transportowe
150.	Podbrzezie 1	Leśniczówka	358	inne
151.	Podbrzezie 1	Budynek gospodarczy	359	gospodarcze
152.	Przęsocin, ul. Centralna 23	Budynek mieszkalny	360	mieszkalne
153.	Przęsocin, ul. Centralna 24	Budynek mieszkalny	361	mieszkalne
154.	Przęsocin, ul. Kościelna 1	Budynek mieszkalny	363	mieszkalne
155.	Przęsocin, ul. Kościelna 4	Budynek mieszkalny	364	mieszkalne
156.	Przęsocin, ul. Kościelna 6	Budynek mieszkalny	366	mieszkalne
157.	Przęsocin, ul. Kościelna 9	Budynek mieszkalny	369	mieszkalne

158.	Przęsocin, ul. Kościelna 10	Budynek mieszkalny	371	mieszkalne
159.	Przęsocin, ul. Kościelna 11	Budynek mieszkalny	372	mieszkalne
160.	Przęsocin, ul. Kościelna	Remiza strażacka	374	nieużytkowane
161.	Przęsocin, ul. Szczecińska 4	Budynek mieszkalny	375	mieszkalne
162.	Przęsocin, ul. Szczecińska 12	Budynek mieszkalny	377	mieszkalne
163.	Przęsocin, ul. Szczecińska 13	Budynek mieszkalny	378	mieszkalne
164.	Przęsocin, ul. Szczecińska 15	Budynek mieszkalny	379	mieszkalne
165.	Barnimowo 2	Budynek mieszkalny	385	mieszkalne
166.	Police, ul. Nadbrzeżna 14	Budynek mieszkalny	388	mieszkalne
167.	Police, ul. Asfaltowa 25	Budynek mieszkalny	390	mieszkalne
168.	Trzebież, ul. Kościuszki 53	Budynek mieszkalny	414	mieszkalne
169.	Trzebież, ul. Kościuszki 37	Leśniczówka	417	inne
170.	Trzebież, ul. Kościuszki 37	Zespół zabudowy gospodarczej	418	gospodarcze
171.	Uniemyśl 1	Budynek mieszkalny	430	mieszkalne
172.	Uniemyśl 2	Budynek mieszkalny	431	mieszkalne
173.	Uniemyśl 6	Budynek mieszkalny	434	mieszkalne
174.	Uniemyśl 50	Budynek mieszkalny	453	mieszkalne
175.	Niekoľńczycza 49	Budynek mieszkalny	459	mieszkalne
176.	Bartoszewo 1a	Budynek mieszkalny	462	mieszkalne
177.	Bartoszewo 1	Budynek w formie zabudowy willowej (rezydencjonalnej)	463	usługowe
178.	Police, ul. Stefana Batorego 1a,b	Budynek dworca	464	mieszkalne
179.	Police, ul. Palmowa 13	Budynek mieszkalny	474	mieszkalne
180.	Police, ul. Palmowa 2	Budynek mieszkalny	476	mieszkalne
181.	Police, ul. Palmowa 4	Budynek mieszkalny	477	mieszkalne
182.	Police, ul. Palmowa 6	Budynek mieszkalny	478	mieszkalne
183.	Police, ul. Wojska Polskiego 15	Budynek hotelu	479	publiczne - kulturalne
184.	Police, ul. Wojska Polskiego 83	Budynek mieszkalny	481	mieszkalne
185.	Police, ul. Wojska Polskiego 99	Budynek mieszkalny	482	mieszkalne
186.	Przęsocin, ul. Polna 5	Budynek mieszkalny	483	mieszkalne
187.	Trzuszczyn, ul. Akacyjowa 3	Budynek mieszkalny	489	mieszkalne
188.	Trzuszczyn, ul. Akacyjowa 18	Budynek mieszkalny	490	mieszkalne
189.	Trzuszczyn, ul. Akacyjowa 18	Remiza strażacka	491	gospodarcze
190.	Police, ul. Tanowska 14	Budynek administracyjny fabryki, obecnie szkoła.	492	publiczne - kulturalne
191.	Police, ul. Asfaltowa 35	Budynek mieszkalny	500	mieszkalne
192.	Pilchowo, ul. Wiejska 11	Budynek mieszkalny	505	mieszkalne
193.	Pilchowo, ul. Wiejska 15	Budynek mieszkalny	507	mieszkalne
194.	Pilchowo, ul. Szczecińska 1	Budynek szkoły	510	publiczne inne
195.	Police, ul. Przęsocinska 11	Budynek mieszkalny	511	mieszkalne
196.	Police, ul. Ofiar Stutthofu 2	Budynek użyteczności publicznej	512	nieużytkowane

197.	Police, ul. Grunwaldzka 24	Budynek mieszkalny wielorodzinny	567	mieszkalne
198.	Police, ul. Kołłątaja 8	Kamienica	570	mieszkalne
199.	Police, ul. Batorego 2	Budynek zw. z koleją	572	mieszkalne
200.	Trzuszczyn, ul. Kościuszki 41a	Budynek radiostacji	593	usługowe
201.	Police	jednoosobowy bunkier	594	nieużytkowane
202.	Leśno Górne	Głaz pamiątkowy	595	inne
203.	Mazańczyce	Kamienna tablica pamiątkowa	596	inne
204.	Przęsocin	Pomnik	597	inne
205.	Police, ul. Piotra i Pawła	Pomnik	598	inne
206.	Police, ul. Cisowa 17	Budynek mieszkalny	611	mieszkalne
207.	Police, ul. Usługowa	Ruiny fabryki	613	nieużytkowane
208.	Trzebież, ul. Leśna	Cmentarz	614	inne